

S.ZOHIDOVA

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA
INTERFAOL TA'LIM
STRATEGIYALARIDAN
FOYDALANISH**

TOSHKENT

**SAMARQAND VILOYAT PEDAGOG KADRLARNI QAYTA
TAYYORLASH VA MALAKASINI
OSHIRISH INSTITUTI**

**MAKTABGACHA VA BOSHLANG'ICH TA'LIM
KAFEDRASI**

S. ZOHIDOVA

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA
INTERFAOL TA'LIM
STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH**

(O'quv qo'llanma)

TOSHKENT – 2016

4756
**ALISHER NAVOIY NOMIDAGI
ToshDO'TAU
AXBOROT-RESURS MARKAZI**

UO'K: 373.31:004.031.42 (072)

KBK 74.263.2

Z-85

Z-85 S.Zohidova. Boshlang'ich sinflarda interfaol ta'lim strategiyalaridan foydalanish. –T.: «Fan va texnologiya», 2016, 52 bet.

ISBN 978–9943–11–335–0

Ushbu o'quv qo'llanma boshlang'ich ta'limda darslarni samaradorligini oshirish maqsadida tayyorlangan. Unda inovatsion texnologiyalar haqida ma'lumotlar, innovatsion texnologiyalar qo'llangan dars-ishlanmalardan namunalar berilgan. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari zamonaviy darslarni tashkil etishda, kasb mahoratlarini oshirishda ushbu qo'llanmadan foydalanishlari mumkin.

UO'K: 373.31:004.031.42 (072)

KBK 74.263.2

Taqrizchilar:

- F. Sho'diyev** – SamDU «Boshlang'ich ta'lim metodikasi» kafedrasini mudiri;
- T. Tolipova** – Samarqand VPKQTMOI maktabgacha va boshlang'ich ta'lim kafedrasini katta o'qituvchisi.

Qo'llanma Samarqand viloyat pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti ilmiy Kengashining qurori bilan nashr etildi.

ISBN 978–9943–11–335–0

© «Fan va texnologiya» nashriyoti, 2016.

KIRISH

«Ta'lim to'g'risida»gi Qonun va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»da ta'lim berishning yangi usullarini izlab topish va uni tatbiq qilish borasida ko'p aytilgan.

«Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»ning ikkinchi bosqichi uzluksiz ta'lim jarayonining zamonaviy uslublaridan foydalanish, o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini tubdan yaxshilash va kengaytirishga qaratilgandir. O'qitishning yangicha o'quv uslubiy jihatlarini, samarali sohalarini izlash, uni o'quv jarayoniga tatbiq etish, shu asosda o'quvchilarning fan sohasidagi bilimlarini yanada mustahkamlash bugungi kun talabidir.

Bunda deyarli barcha o'quvchilar qatnashadilar va harakat qiladilar. Bu jarayonda o'quvchilar nimadir o'rganadilar. Bunda hamma harakat qiladi, a'lochi ham, o'rta o'quvchi ham, ulgurmovchi ham sergak tortadi. Chunki sinfda o'tirgan bolajonlar yaqinida o'yinlar olamidana kelgan. Agar o'qituvchi ta'limiy o'yinlarni o'ylab, qiziqarli qilib o'tkazsa, bolada «hayratlanish» tuyg'usi uyg'onadi, ta'lim-tarbiyaning ana shu jarayoni o'quvchilarning yodidan chiqmaydi va o'yindan ko'zda tutilgan maqsad shakllana boradi. O'yinlar ikki xil ahamiyatga ega bo'lib, ular ta'limiy va tarbiyaviydir. Ta'limiy ahamiyati shundaki, bolalarda o'qituvchi tomonidan berilayotgan bilim, ko'nikma, malakalar o'yin orqali o'zlashtiriladi. Bolalarga singdirilayotgan bilim, ko'nikma, malakalar orqali axloqiylik, mehnatsevarlik, vatanparvarlik kabi sifatlar shakllantiriladi va tarbiyaviy ahamiyat kasb etadi.

Boshlang'ich sinflarda bolalarni o'qitish, ularda milliy va umuminsoniy tarbiya elementlarini shakllantirish, zamonaviy boshlang'ich ta'lim jarayonida o'z ifodasini topishi kerak. Boshlang'ich ta'lim jarayonida turli usullardan foydalaniladi. Lekin bir usul borki, bu o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi yaqinlikni ta'minlaydi, darsning mana shu jarayoni «o'yin» deb ataladi.

Ta'limiy o'yinlarning bir necha turlari mavjud. Ular grammatik, diduktiv topishmoqli, muammoli o'yinlardir.

Hozirgi vaqtda izlanuvchan va tajribali o'qituvchilar bilish faoliyatini jadallashtirishda ta'lim jarayonini didaktik o'yin bilan uyg'unlashtirib, samarali natijalarga erishmoqdalar. Didaktik o'yinli dastur yangi mavzuni bayon qilish, mustahkamlash, bolalar bilimini sinab ko'rish va baholash jarayonida qo'llanilishi mumkin. O'qituvchi o'quvchilarni yakkama-yakka, keyinchalik guruhi o'yinlarga tayyorlashi, ular muvafaqqiyatli chiqqanidan so'ng ommaviy o'yin darslarini o'tkazishi kerak. Chunki, o'quvchilar didaktik o'yin darslarida ishtirok etish uchun kerakli bilim, ko'nikma va malakalarni egallagan bo'lishlari zarur. Bolaning o'qituvchini aytganini takrorlab, loqayd o'tirganidan ko'ra, qanday bo'lsa ham, fikr yuritgani, mehnat qilgani ma'qul.

Bolaning bilish faoliyati kichik yoshdanoq boshlanadi. Faqat u davrda bilish faoliyati o'yinlar asosida quriladi. Maktab hayoti tashqi va ichki

jihatlari bilan oila yoki bog'cha sharoitidan farq qiladi. Birinchi sinfga kelgan bola maktabni his etadi, lekin bu jarayonga moslasha olmaydi. Ana shuning uchun ham bolaga o'yin orqali bilim berishni amalga oshirish kerak. Bolalarga faqat jiddiy dars o'tish, ustma-ust nazariy bilimlar berish, qoidalar bilan qurollantiraverish, ularni zerikishga olib keladi. Aqliy zo'riqishdan charchagan bola o'qimay qo'yadi. Shu sababli bolalarga o'yinlar yordamida tinimsiz ravishda fikr yuritishga undash, hayot olamiga sayr qildirish, aqliy zo'riqishlarsiz istagan yo'llar bilan o'zlarini-o'zlari tarbiyalashlariga ko'maklashishimiz lozim.

Boshlang'ich sinflarda ishlash jarayonida o'ylashga, yangi o'quv vositalarini izlab topishga, ijod qilishga to'g'ri keladi. O'yinlarning jozibali nomlari bolalarni diqqatini tortadi, ularni charchatmaydi, darsga nisbatan ijodiy hissiyotlar uyg'otadi. Ularni dars o'rtasida, oxirida yoki boshlanishida ham kiritish mumkin, bunda mavzuni o'yinning maqsadi va xarakterini hisobga olgan holda tanlash lozim.

«Texnologiya» atamasi yunoncha bo'lib, «texne» - mahorat, san'at, «logos» - tushuncha, ta'limot ma'nolarini anglatadi. O'qish – o'quvchi tomonidan qilinadigan ishlar, o'qitish (o'qitish faoliyati) jarayonining o'zaro uzviyligini, aloqadorlik bosqichlarini ajratish, ta'lim-tarbiya jarayonida belgilangan maqsadga erishish uchun bajariladigan ishlarni muvofiqlashtirish, ularning ketma-ketligi, bosqichma-bosqichligi ta'minlanishini, loyihalashtirilgan, rejalashtirilgan barcha ishlar va amallarni talab darajasida bajarish nazarda tutiladi.

Pedagogik texnologiya – ta'lim shakllarini optimallashtirishni (ya'ni eng qulay usullarni topishni) o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan holda o'qitish (o'qituvchi faoliyati) va bilimlarni o'zlashtirish (o'quvchi faoliyati) jarayonini texnika vositalari, inson salohiyati hamda ularning o'zaro ta'sirini inobatga olgan holda belgilash va tashkil etish metodlari tizimidir.

O'qitish metodi ta'lim oluvchi va o'qituvchining o'qitish jarayonidagi o'zaro aloqa shaklidir. O'qituvchi va o'quvchi orasidagi jarayon aslida o'quvchini u yoki bu bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirish maqsadida bog'lab turganligini ko'rsatib turadi. Agar keng ko'lamda oladigan bo'lsak, o'qitishning birinchi kunlaridan to shu kungacha o'qituvchi va o'quvchi orasidagi keng ma'noda uch xil bog'lanish shakllangan bo'lib, u o'z tasdig'ini topgan. Ko'rinib turibdiki, uslubiy yondashuvda o'qituvchining metodini uch guruhga bo'lishimiz mumkin:

1. Nofaol metod.
2. Faol metod.
3. Interfaol metod.

Ko'rsatib o'tilgan har bir uslubiy yondashuv o'ziga xos xususiyatga ega. Quyida biz uslubiy yondashuvlarni ko'rib chiqamiz. Shu bilan birga asosiy diqqatimizni o'quvchining interfaol usullariga qaratamiz.

Nofaol uslubiy yondashuv – bu o'quvchi bilan o'qituvchi orasidagi bog'liqlik shaklidir. Bunda o'qituvchi darsning asosiy harakatlantiruvchi figurasi hisoblanadi, o'quvchilar esa nofaol eshituvchi sifatida namoyan bo'ladi. Mazkur metod darslardagi tezkor musiqaqil javoblarda, mazkur ishlarida, test va boshqa usullarda aks etadi. Nofaol metod o'quvchilarning o'quv materialini o'zlashtirishlaridagi eng samarasiz usul hisoblanadi, lekin uning o'ziga xos ijobiy tomoni mavjud. Bu xildagi darslarga ko'p mehnat talab qilinmaydi. Chegaralangan vaqt oralig'ida katta miqdordagi o'quv materialini topishga imkon beradi. Bu dars turi oliy o'quv muassasalarida keng tarqalgan bo'lib, keng yoyilgan shakli – ma'ruzadir.

Faol uslubiy yondashuvda o'qituvchi bilan o'quvchi bir-biri bilan o'zaro aloqada bo'ladi. Dars jarayonida o'quvchi nofaol tinglovchi emas, balki darsning faol ishtirokchisiga aylanadi. Agar nofaol dars metodida asosiy harakat qiluvchi figura o'qituvchi bo'lgan bo'lsa, bu metodda o'quvchi va o'qituvchi teng huquqqa egadir. Nofaol darslar o'qitishning avtoritar uslubiga ega bo'lgan bo'lsa, faol metodlar demokratik uslubga egadir. Faol va interfaol yondashuvlarda esa umumiylik ko'proq ko'zga tashlanadi. Umuman olganda, interfaol metodni ko'proq zamonaviy faol metodlarining shakli sifatida ko'rishimiz mumkin. Faol metodlardan farqli o'laroq, interfaol metodlar o'qituvchi va o'quvchining o'zaro aloqasiningina emas, balki o'qitish jarayonida ularning o'zaro bir-biri bilan faol munosabatda bo'lishlariga yo'naltirilganligi bilan ham ahamiyatlidir. Quyida biz mazkur metodni atroflicha ko'rib chiqamiz:

Interfaol «o'zaro ta'sir» ma'nosini bildiradi) uslubiy yondashuvda o'quvchilar bilish va o'rganish jarayoniga butunlay sho'ng'ib ketadilar, ular o'zlari bilgan va o'ylayotganlari xususida bahslashishlari ham mumkin. Interfaol darslar maqsadga erishish uchun yetarli zamin yaratadi. O'qituvchi dars rejasini tuzadi (qoida bo'yicha interfaol mashq va topshiriqlar o'quvchi o'zlashtirayotgan material bilan o'zaro bog'liq bo'ladi). O'quvchilar bajaradigan interfaol mashq va topshiriqlar uning asosiy tarkibi hisoblanadi.

Oddiy mashq va topshiriqlardan shunisi bilan farqlanadiki, ularni bajarish jarayonida o'rganilgan material nafaqat mustahkamlanadi, balki yana yangilari ham olinadi. Shuningdek, bu mashq va topshiriqlar interfaol yondashuvga mo'ljallangan bo'lib, zamonaviy pedagogikada ham uning boy zahirasi to'plangan, shulardan quyidagilarni ajratib olamiz:

1. Ijodiy topshiriq.
2. Kichik guruhlar bilan ishlash.
3. Ta'limiy o'yinlar (rolli, maqsadli va bilim beruvchi o'yinlar).
4. Jamiyatdagi zahiralardan foydalanish (mutaxassis taklif etish, ekskursiyalar).

5. Ijtimoiy loyihalar va auditoriyadan tashqari beriladigan ta'lim metodlari (ijtimoiy loyihalar, radio va gazetalar, filmlar, saxna asarlari, qo'shiq va ertaklar).

6. Razminka.

7. Yangi materialni o'rganish va mustahkamlash (interfaol ma'ruza, ko'rgazmali qurollar bilan ishlash, video va audio materiallar, «o'quvchi-o'qituvchi rovida», «bir kishi bir kishiga o'rgatadi»), mozaika (ajurali arra) savollardan foydalanish, diolog.

8. Murakkab va muzokara talab etiladigan savol va muammolarni yechish («fikir maktabi», «pozitsiyani egalla», «POPS» loyihalashtirilgan texnikalar, «bir o'zing, ikki kishi birgalikda», «pozitsiyani o'zgartir», «karusel», «televizion tok shou uslubida munozara», debatlar, simpozium).

9. Muammo-yechim («yechimli daraxt», «aqliy hujum», «kazuslar tahlili», «kelishuvlar va mediatsiya» va hokazo).

Ijodiy topshiriqlar deganda biz shunday topshiriqlarni tushunamizki, bunda ishtirokchilardan nafaqat oddiy axborotni qabul qilish, balki unga ijodiy yondoshish ham talab etiladi. Chunki, berilgan topshiriqlar katta yoki kichik hajmdagi o'rganilmagan elementga, qoidaga ko'ra, bir necha yondashuvni talab etadi.

Bugungi kunda interfaol metodlar nomi bilan kirib kelayotgan metodlar o'qituvchi-o'quvchidan ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarflamay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishish maqsadini nazarda tutadi. Qisqa vaqt mobaynida ma'lum nazariy bilimlarni o'quvchiga yetkazish, unda ayrim faoliyat yuzasidan ko'nikma, malaka hosil qilish, ma'naviy sifatlarni shakllantirish, shu bilan birga, ularni nazorat qilish hamda baholash, o'qituvchidan yuksak pedagogik mahorat va chaqqonlikni talab etadi.

O'quvchilarni mustaqil fikrlashga yo'naltiruvchi mantiqiy metodlar interfaol usullarda o'z aksini topadi. Dars berish usullari ta'lim beruvchining faoliyatini tashkillashtirish vositasidir. Ta'limga muhokama va rivojlantiruvchi xarakter beruvchi, ta'lim oluvchilarni mahsuldor faoliyatini ta'minlovchi dars berish va o'qitish usullari – interfaol usullar deyiladi. Ana shunday interfaol metod va texnologiyalardan namunalar keltiramiz. Ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi o'rtasidagi «to'siq»ni yo'qotishga qaratilgan usul. Bu metod asosida guruh o'quvchilari orasidagi o'zaro ishonch, hurmat, o'zaro yaqinlikni his etishga o'rgatish yotadi.

Sinkveyn va limeriklar - o'z talabiga ko'ra, 5-7 qatordan iborat qofiyasiz, o'ziga xos she'r bo'lib, bunda o'rganilayotgan tushuncha to'g'risidagi axborot yig'ilgan holda, o'quvchi so'zi bilan turli variantlarda va turli qarashlar orqali ifodalaniladi.

Sinkveyn - quyidagicha tuziladi:

1. Ot – Vatan.

2. Sifat - Obod, go'zal.

3. Fe'l - Yashnaydi, ravnaq topadi, ruhlantiradi.

4. Gap - Biz uni juda sevamiz.

5. Sinonimi - Makon.

Limerik - quyidagicha tuziladi:

Kim? yoki Nima? – Gul.

Qanday? Qanaqa? – Go`zal, ta`sirchan.

Qayerdan? – Gulzordan.

Nima qilgan? – Unib chiqqan.

Nima bo`lgan? – Is-ifor taratgan.

Nima bilan tamomladi? – Go`zallik timsoliga aylangan.

Klaster – (lot. «g`uncha», «bog`lab») axborotlarni yoyish usuli bo`lib, undan foydalanish o`quvchilarning mavzuni tushumishlari uchun erkin, ochiq fikr yuritishlariga katta inkoniyat beradi. Eslatma: har bir taqdimotdan so`ng o`quvchilarga ko`tarinkilik ruhini berish uchun olqishlar bilan rag`batlantirib borish zarur. Guruhlarga birlashtirayotganda, albatta, mavzu yoki davrdan kelib chiqib, nomlar berish ham maqsadga muvofiq. Ya`ni gullar, o`simlik, o`yinchoq, tarixiy shaxslar nomlari bilan nomlash tavsiya etiladi.

Aqliy hujum – bu metod asosida chegaralangan vaqt ichida aqning tezkor harakati orqali o`ziga xos muammo, vazifa xususida barcha ishtirokchilarning imkon qadar ko`proq g`oyalarni yaratishi yotadi, ya`ni topshiriq barcha uchun yakka holda bajarilib, fikrlar umumlashtirilib, bittasi ustida to`xtaladi. Ona tili darstarida «Ob» mavzusini o`tishda, bosh harflar bilan yoziladigan so`zlarga misol yozish topshirig`i beriladi, har bir o`quvchi o`zi misollar yozadi. belgilangan vaqt (2-3 daqiqa) o`tgach, guruhlarda (masalan, sinfda 46 ta o`quvchi bo`lsa, ularni 5-6 kishidan iborat guruhlargacha birlashtiriladi) yuqoridagi topshiriq yuzasidan guruh a`zolari fikrlarini mujassamlashtiradilar.

Debat – bu usulning maqsadi o`zaro bahs-munozara asosida mukammal yechim variantlarini yuzaga chiqarishdir.

Gaplarni oxiriga yetkazish – bu metod o`quvchiga o`z g`oyalarini ifodalash ustida ishlash, keyinchalik esa uni boshqalar bilan muhokama qilish imkonini beradi Bunda bir jumla yoki so`z berilib, uni mantiqan oxiriga yetkazish so`raladi, o`quvchi esa shu jumlalarga mos so`z tuzadi.

Davra suhbat – ta`lim oluvchilar davra stolida o`tirib, bir-birlarining savollariga konvert orqali javob yozadilar yoki suhbatni olib boruvchi boshlovchi orqali savol-javobga kirishadilar.

Guruhdagi munozaralar – qoida tariqasida boshqa texnika turlari bilan aralash qo`llaniladigan hammaga ma`lum usuldir.

Katta guruhda muhokama – bunda butun guruh bilan muayyan mavzuga doir bo`lgan g`oyalar yoki hodisalar muhokama qilinadi. Muhokama rejalashtirilgan yoki uyushtirilgan mavzular atrofida o`tkaziladi. Katta guruhda muhokama metodi asosida 4-sinf «O`qish» darsidan «Yaxshilik»

mavzusini o'tishda: «Yaxshilik» sizningcha nima? so'rog'iga javob berish asosida katta guruhda muhokama qilinib, har bir ishtirokchining fikri eshutiladi va umumiy xulosa chiqariladi.

Kichik guruhlarda muhokama – mazkur o'quv tadbirida ixtiyoriy holatda masalani ko'tarish, muammoni muhokama qilish, hal etish, ko'tarilgan muammolar yechimini topish va g'oyalarni baholash uchun yig'ilgan to'rt-olti kishi ishtirok etadigan davra.

Rolli o'yin – drama yoki «qoyilmaqom qilib o'xshatish». Rollar ishtirokchilarga aynan mo'ljalanganligini va ularga «go'yoki chinakamiga» harakatlanish imkonini beradi.

So'rovnomalar o'tkazish – bilimlarni tekshirish va o'qitish jarayonini baholash uchun foydalaniladi.

Boshqariladigan hayotlar – o'qituvchi tayyorlab qo'ygan fantaziya-yasini o'qiydi yoki guruhning o'zi shunday bir hayoliy holatni rivojlantiradi.

Ijodiy mehnat – rasm chizish, andozalash, qo'shiq, tarixlar, chizgilar yozish va o'yinlar o'ylab topishni mujassam etadi.

Akvarium – bu guruh ichida guruh tarzida tashkil etiladi, ya'ni sinf ikki guruhga birlashtiriladi, davraga bir guruh vakillari taklif etilib, berilgan savollarga javoblarini aytadilar. Ikkinchi guruh esa, birinchi guruh a'zolarining ma'lumotlarini eshitadilar. Ular yakunlagach, yuqoridagi savol bo'yicha qolgan joylarini to'ldiradilar. Ikkala guruh bir - birlarining taqdimotlarini nazorat qilishlari so'raladi.

O'yinlar va bardamlashtiruvchi mashqlar – kichik treninglar, o'yinlar, qo'shiq va she'rlar mazmuniga ko'ra harakatlari qilish asosida amalga oshirilib, o'yin, o'qish, mehnat kabi faoliyat turlaridan foydalanadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining asosiy faoliyat turi o'qish bo'lishiga qaramay, bir faoliyatdan to'la ikkinchisiga o'tish bolada qiyinchilik tug'diradi. Shu sababli, dars jarayonida turli ta'limiy o'yinlar qo'llangan holda darslar tashkil etiladi. Bular bilan bir qatorda, yuqorida ko'rsatib o'tilgan o'quvchini tetiklashtiruvchi mashqlar, dam olish daqiqalarini o'tkazish orqali ruhiy, jismoniy toliqishni oldini olib, darsga bo'lgan diqqatni jamlashga olib keladi. O'tkazilayotgan dam olish mashqlari avvalo, dars mavzusiga, qolaversa, fanga mos bo'lsa, yanada maqsadga muvofiq bo'ladi.

Boshlang'ich sinflarda dam olish mashqlari, asosan, harakatli o'yinlar, she'r, qo'shiqlar mazmuniga ko'ra harakatlar, kichik yoshdagi o'quvchilarga mos psixologik testlar, qiziqarli hangomalar, topishmoqlar ko'rinishida bo'lishi lozim.

Quyida bardamlashtiruvchi mashqlardan namunalar keltirib o'tamiz.

O'yinlar:

«**Meva salati**» harakatli o'yini.

Sinf o'quvchilari besh turdagi mevalar nomlari asosida guruhlariga birlashtiriladilar, ya'ni «olma», «nok», «shaftoli», «behi», «anor». Boshlovchi

qaysi mevalardan salat tayyorlashni aytsa, o'quvchilar belgilangan meva nomlariga ko'ra joylarini almashadilar va boshlovchi bo'sh o'rinlardan biriga tez o'tirib olishi kerak. O'tirolmay qolgan o'quvchi boshlovchi vazifasini bajaradi. O'yin shu zaylda 1-2 daqiqa davom etadi. Masalan, boshlovchi: «Men barcha mevalardan salat tayyorlamoqchiman», – deb aytsa, barcha «mevalar» o'rinlarini almashtiradilar, yoki «Men olma va nokdan salat tayyorlamoqchiman», - deb aytsa, faqat boshlovchi aytgan mevalar o'rinlarini almashtiradilar.

«Shahzoda va malikalar» harakatli o'yini.

Sinf o'quvchilari 3 tadan guruhchaga birlashtirilib, 2 tasi ark (bir-birining qo'liga qo'lini qo'ygan holda, ark - saroy hosil qiladilar), o'rtadagi o'quvchi yo shahzoda, yo malika vazifasini bajaradi. Boshlovchi «podshoh» vazifasida bo'lib, farmonlar beradi, ya'ni, «Malika va shahzodalar sayrga chiqinglar!» desa, Malika va shahzodalar farmonga ko'ra arkdan chiqib, «sayr» qilishadi. «Malika va shahzodalar saroyga qayting!» – farmonidan so'ng, barcha saroyga qaytishga harakat qiladi. Podshoh ham shahzoda yoki malikalardan birining o'rniga kirib oladi. Saroydan tashqarida qolgan boshlovchi «podshoh» vazifasini o'taydi va hokazo.

Dars uchun muayyan bir o'yin tanlar ekanmiz, quyidagi berilgan o'yinlardan mosini olishimiz yoki shu kabi o'yinlarni ijodiy ravishda tashkil etishimiz va qo'llashimiz mumkin. Masalan:

«So'z va hodisalarni eslash» ta'limiy o'yini.

Sinf o'quvchilari kichik guruhchalarga birlashtiriladi va har bir guruh bittadan so'z tanlaydi.

– Daraxt, paxta so'zi bilan o'yin boshlanadi. Dovuchcha, danak, do'mbira, doira, do'lana, paxta, piyola, parta, pomidor kabi «d», «p» harflari bilan boshlanadigan so'zlar topiladi.

– Daraxt, paxta so'zlarining birinchi bo'g'iniga da-, pax- bo'g'in qo'shib so'z hosil qilish.

– Berilgan so'zlarga ohangdosh so'zlar topish: paxta, taxta, shaxta, vaxta, daraxt, karaxt kabi.

– Berilgan so'zlar bilan bog'liq bo'lgan barcha so'zlarni eslash: paxta, momiq, chigit, shona, g'o'za, ko'sak; daraxt, barg, gul, meva, danak, kurtak, tomir, ildiz.

– Berilgan so'zlar ichidan birini tanlash: paxta, xat, daraxt, xatar.

– Berilgan so'zlar bilan bog'liq birorta hodisani eslash, hikoya, ertak, sarguzasht to'qishga harakat qilish.

– Berilgan so'zlardan «Sinkveyn» tuzish.

Ot: Paxta.

Sifat: Momiq, oppoq.

Fe'l: O'sadi, ochiladi, gullaydi.

Gap: Paxta qiyg'os bo'lib ochildi.

Ma'nodoshi: Oq oltin.

Ko'rinib turibdiki, topshiriqlar bosqichma-bosqich murakkablashib borayapti. Bolaning faoliyati kengayib, tezlashtirilyapti. Shuning uchun u zerikmaydi. O'yin davomida mustaqil fikrlashni kimdir mantiq asosida quradi, kimdir so'zlarni tasodifan aytadi. Hozircha buning ahamiyati yo'q, muhimi, u fikrlayapti, mustaqil mulohaza yurityapti. Bolaning o'qituvchini aytganini takrorlab, loqayd o'tirganidan ko'ra, qanday bo'lsa ham fikr yuritgani, mehnat qilgani ma'qul.

O'yinlar har bir o'quvchida mustaqillikni, oddiylikni, bir-biriga yordam berish hissini uyg'otadi. Didaktik o'yinlar bolalarning aqliy qobiliyatlarini, sezish organlari hamda logik tafakkurini o'stiradi, darslarni o'zlashtirishga ijobiy ta'sir qiladi. Quyida berilgan o'yinlar o'quvchilarning so'z yasash, so'zning tarkibi, o'zak va o'zakkodosh so'zlarni o'zlashtirishiga yordam beradi.

1. «Begona» o'yini.

Bu o'yinning maqsadi, o'quvchilarni so'z yasovchi va so'z o'zgartiruvchi qo'shimchalar mavzusidan olgan bilimlarini mustahkamlashga, darsda faollikni oshirishga yordam berish.

O'yinning borishi: ko'chma yozuv taxtasiga qo'shimchalar yoziladi.

So'z yasovchi qo'shimchalar: -chi, -la, -dan, -li, -siz.

So'z o'zgartiruvchi qo'shimchalar: -ning, -chi, -ga, -ni, -da, -dan.

O'quvchilarga savol berasiz: Qani kim topadi?

Birinchi qatordagi qo'shimchalardan qaysi biri begona va ikkinchi qatordagi qo'shimchalardan qaysi biri begona, o'shani topib chizing. Qaysi o'quvchi begonani topsa, chiziq chizadi.

2. «So'z yasash» o'yini.

Bu o'yinni maqsadi, o'quvchilarning o'zak so'zlarga berilgan qo'shimchani to'g'ri topib qo'yish orqali so'z yasash malakalarini mustahkamlab, topqirlik, ziyraklik xislatlarini o'stirishga qaratilgan.

gul	-dosh
vatan	-kor
osh	-paz
tosh	-li
bog'	-lik
tog'	-loq
shifo	-bon

3. «Kim topqir» o'yini.

Bu o'yin sinfni guruhlarga bo'lib, tashkil etiladi. Har bir guruhga ikkita harf beriladi. O'quvchilar berilgan harflar so'z boshida, so'z o'rtasida va so'z oxirida keladigan o'zak so'zlarni topishlari kerak. Bu vazifani qaysi guruh tez bajarsa va ko'p o'zak so'zlar topsa, shu guruh g'olib bo'ladi. Masalan:

1-guruh uchun: 2-guruh uchun: 3-guruh uchun:

1. O 1. U 1. A

2. K 2. T 2. N

4. «Topog'on» o'yini.

- Tulki, sichqon, mazali non, dush, qochdi, dum, yong'oq;

- Xurmo, malla soch, kamon, tush, afsus, daryo, osmon;

- Taksi, kino, pul, sahifa, chipta, uyalib qoldik, sahna;

- Ovchi, muzqaymoq, bo'ri, hayvonot bog'i, qafas, daraxt;

- Tufli, koptok, erka, oyna, ertak, tosh.

Berilgan so'zlar ishtirokida matn tuzing va unga sarlavha toping.

5. «Begona» o'yini.

Bunda beshta so'z bir tanish hikoyadan yoki ertakdan olinib, bitta so'z begona asardan olinadi.

Masalan: «O'gay», «Erka», «Mehnatsevar», «Sehrli sandiq», «Ajdar» bitta «Kulol» begona so'z. Shu begona so'zdan ertakni davom ettirishadi. Bola dasturda belgilangan bilimlarni kamida Davlat ta'lim standarti talablari darajasida o'zlashtirishi kerak. O'qituvchi bu jarayonni bolaga zavq bag'ishlovchi mana shunday o'yinlar asosida qura bilsa, bilim olish jarayoni shodlik va zavq manbaiga aylanadi va shu bilan birga o'quvchiga erkinlikni his etash imkonini beradi.

Quyida savod o'rgatish davri, 1-4-sinflarda ona tili darslarida mavzuga mos va sinfdan tashqari tadbirlarda qo'llash mumkin bo'lgan yana bir qancha ta'limiy o'yinlardan namunalari ketiramiz:

1. «Kim ko'p so'z tuzadi» o'yini.

O'quvchilarga biror harf (tovush)ga oid so'zlar topish vazifasi yuklatiladi. Bu harf (tovush) so'z boshi, so'z o'rtasi va so'z oxirida keishi lozimligi vazifasi beriladi. Masalan, «a» tovushiga oid so'zlar toping.

- So'z boshida: ayiq, asal,...

- So'z o'rtasida: sariq, maktab,....

- So'z oxirida: bog'cha, chana... kabi.

Harflarni shunday o'zgartiringki, boshqa so'z hosil bo'lsin.

Bolalarga so'zlar beriladi. O'quvchilarga so'zdagi biror harfni o'zgartirish orqali boshqa so'z hosil qilishlari kerakligi tushuntiriladi. Kim ko'p so'z tuza olsa, ana o'sha o'quvchi g'olib sanaladi.

Masalan:

Maktab - maqtab

bor – bosh - bos kabi.

2. «Berilgan harflar asosida she'rlar to'qing» o'yini.

Mavzuga oid biror so'zning bosh harfiga moslab she'r, matn yaratish vazifasi qo'yiladi. O'quvchilar so'z mazmunini inobatga olib, she'rlar to'qishlari kerak. Masalan:

Vatan azizdir

Azizdir elda.

Tinchligin istaydi

Aziz elimda.

Nomi o'chmas

Mening dilimda, kabilar.

3. Berilgan bog'inlarga bittadan harf qo'shib, so'zlar hosil qiling.

Bir bo'g'inli so'z berilib, unga bir harf qo'shish orqali o'quvchilar yangi so'z hosil qilishlari kerak.

Masalan:

Far: farq, fard, farz....

Dar: dard, dars, darz ...kabi.

4. Berilgan so'zlardagi harflarni ko'rsatilgan raqamlar tartibi bilan o'zgartirib, yangi so'z hosil qiling.

Berilgan so'zning har bir harfi ketma-ketlikda (1,2,3,4...) raqamlanadi. O'quvchilar yangi so'z hosil qilish uchun o'qituvchi ko'rsatmasi asosida berilgan raqamlar tartibini inobatga olib, yangi so'zlar hosil qilishlari lozim.

CH U Q U R

1 2 3 4 5

2 1 3 4 5 – U CH Q U R

3 4 5 1 2 - ...

Q A R I CH

1 2 3 4 5

3 2 5 4 1 – CH A Q I R

1 5 3 2 4 - ... kabi.

5. Har bir harfdan song harf qo'shib, yangi so'zlar hosil qiling.

O'quvchilarga avvalo bir harf beriladi, ular har bir harfga faqat bir harf qo'shib, yangi so'z yaratishlari kerak.

O - OL - OLA - OLAM

O' - O'Q - O'QI - O'QISH

O' - O'Q - O'QI - O'QIB...

6. Keyingi mos harflarni qo'yib, yangi so'zlar hosil qilish.

Berilgan so'zlarning oxiridagi harfini o'zgartirish orqali o'quvchilar yangi so'zlar hosil qiladilar va kun ko'p so'z tuzsa, o'sha o'quvchi g'olib bo'ladi.

Masalan:

KIYIN – KIYISH, KIYIK, KIYIM, KIYIB kabi.

7. Soʻzlardagi biror harf (tovush)ni shunday oʻzgartiringki, qofiyasi mos soʻzlar hosil boʻlsin.

Oʻqituvchi soʻzlar aytadi va oʻquvchilar soʻzdagi biror tovushni oʻzgartirib, unga mos qofiyadosh soʻzlar topadilar. Masalan:

PILLA - TILLA,

PAXTA - TAXTA,

PUL - GUL,

POL - MOL,

PARTA - MARTA...kabi.

8. «*Rasmi rebus*». Sinf oʻquvchilari uch guruhga boʻlinadilar. Har bir guruhga rasmlar tarqatiladi. Berilgan rasmlar nomining bosh harflaridan hayvon yoki qushlar nomi kelib chiqishi kerak.

Masalan: it, laylak, ohu, ninachi - ilon.

Anor, rediska, chinnigul, arpa - archa.

9. «*Kim tez bajaradi*». Oʻquvchilar uch guruhga boʻlinadilar. Har bir guruhga 5 tadan hayvonlar yoki qushlar rasmlari teskari qilib beriladi. Berilgan vaqt ichida (1-2 daqiqada) oʻquvchilar hayvon yoki qushlarni yovvoyi yoki uy hayvonlari guruhlariga ajratadilar. Topshiriqni birinchi boʻlib xatosiz bajargan guruh gʻolib hisoblanadi.

10. «*Enerjalyzer*» oʻyini. Bu oʻyindan «Ob-havo», «Qish», «Yil fasllari» kabi mavzular oʻtilganda foydalanish mumkin. Oʻquvchilar doira shaklida turib oladilar. Oʻqituvchi oʻrtada qoʻl harakati orqali tabiat hodisalarini avval sekin, soʻng tezlashgan holatda koʻrsatadi. Oʻquvchilar soat mili boʻylab ushu harakatlarni soʻzsiz davom ettiradilar.

A. Shamol (qoʻllar bir-biriga sekin ishqalanadi, soʻng bu harakat tezlashadi).

B. Yomgir (qoʻllar qarsillatiladi).

S. Jala (qoʻllar chirmashtirilib, yelkalarga uriladi).

D. Doʻl (tizzalarga shapatilab uriladi). Harakat asta-sekin teskarisiga qaytariladi.

11. «*Oʻz guruhingni top*» oʻyini. Oʻquvchilarga rangli buklangan qogʻozlar tarqatiladi. Ularga hayvon va parrandalar nomi yozilgan boʻladi. Oʻqituvchi oʻquvchilarga qogʻozda rasmi berilgan hayvon yoki parranda qanday tovush chiqarsa, ular ham shunday tovush chiqarib, oʻz guruhini topishlarini tushuntiradi.

A. Mushuk (miyov-miyov).

B. Kuchuk (vov-vov).

S. Xoʻroz (qu-qu-qu-qu).

D. Sigir (moʻ-moʻ).

Guruhga bo'linib olganlaridan so'ng, guruhga tegishli hayvon yoki parrandalar haqida bilganlarini so'zlab beradilar.

Berilgan ta'limiy o'yinlardan savodxonlik bayramlarida ham umumli foydalanish mumkin. Keltirilgan o'yinlar namuna sifatida berildi, undan ijodiy foydalanish imkoniyatlaringiz juda ko'p. O'yinlar bir xillikni yangilash, kuch-quvvatni oshirish va ishini davom ettirish ishtiyoqini kuchaytirish uchun foydalidir. Bunda turli harakatli o'yinlar o'tkazish lozim. Bu turdagi mashqlar dam olish daqiqasi sifatida ham talqin etiladi.

Boshlang'ich sinflarda savod o'rgatish jarayonidan boshlab interfaol metod va texnologiyalar yordamida ta'lim jarayonini tashkil qilish, olib borish maqsadga muvofiq bo'lishi bilan birga o'qituvchi lug'ati va nutqida yangi tushunchalarni shakllantiradi. Ya'ni, ta'lim jarayonida foydalanilayotgan metod va texnologiyalarda o'quvchilar va o'qituvchining bajaryotgan vazifasiga ko'ra nomlanadi. Quyida interfaol ta'lim jarayonidagi ishtirokchilarning maxsus nomlari berilgan:

Savol-javob usulidagi suhbatlar hozirgacha eng samarali ta'lim usullaridan biri sifatida qo'llaniladi. Bunda o'quvchi chuqur mantiqiy fikrlashga, ziyraklikka, aniq va to'g'ri so'zlashga, nutqning mantiqiyliigi va ravonligiga hamda tanqidiy, ijodiy fikrlashga o'rgatiladi. Masalan, savol-javob usulidagi suhbatlar deganda, o'qituvchining o'quvchini mustaqil va faol fikrlash jarayoniga olib kirishi hamda uning fikrlashidagi noto'g'ri jihatlarni ziyraklik bilan aniqlagan holda, ularni tuzatish yo'liga olib chiqishdan iborat usullar nazarda tutiladi.

Bunday suhbat bosqichlarini quyidagicha soddalashtirib, ifodalash mumkin:

1. Savol-javoblar orqali o'quvchining bilim darajasi va fikrlash qobiliyatini umumiy tarzda aniqlash.

2. O'rganilayotgan mavzuning mazmunini o'quvchi motivlariga muvofiqlashtirish. Bu asosan o'quvchining qiziqish va qobiliyatlariga mos bo'lgan misollar tanlash orqali amalga oshiriladi.

3. O'quvchini faol muloqotga olib kirish. Bunda asosan rag'batlantirish usullaridan foydalaniladi.

4. O'qituvchi o'zini bilmaydigan odamdek, o'quvchidek tutib, savollar berib borishi.

5. O'quvchining to'g'ri fikrlarini maqtash orqali uni yanada erkin va chuqurroq fikrlashga, so'zlashga jalb qilish.

6. O'quvchining xato fikrlarini aniqlab borish.

7. O'quvchining xato fikrlariga nisbatan to'g'ri fikrni o'qituvchi tomondan yaqqol mantiqiy asoslangan shaklda bayon qilish yoki tushuntirish orqali o'quvchi uchun muammoli vaziyat yaratilib, o'quvchini o'z xatolarini o'zi tuzatishiga yo'naltirish. Bundan ko'rinib turibdiki, ushbu usul yuqori natija berishi shubhasizdir. Ammo, buning jiddiy shartlari ham mavjud. Bular

o'qituvchining keng bilimga va ijodiy fikr-mahoratga ega bo'lishi kabilardan iborat.

Muammoli ta'lim mashg'ulotlarini tashkil etish va boshqarish quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

– o'quv fani va darslar mavzusini o'rgatishda ular bilan bog'liq muammoli masalalarni belgilash;

– ulardan muammoli vaziyatlar hosil qilish va amalda foydalanishni oldindan rejalashtirib borish;

– o'quvchilarning tayyorgarlik darajasini hisobga olish;

– zarur o'quv vositalarini tayyorlash;

– muammoli vaziyatdagi mavjud ziddiyatni ko'rsatish;

– topshiriqni va uni yechish uchun yetarli shartlarni aniq bayon qilish;

– o'quvchilarning muammoni hal etishda yo'l qo'yayotgan xatolarini, ularning sababini va xususiyatini ko'rsatish;

– o'quvchilarning noto'g'ri taxminlari asosida chiqargan xulosalari oqibatini muhokama etib, to'g'ri yo'lni topishlariga ko'maklashish va boshqalar.

Muammoli ta'lim jarayonini uchta asosiy bosqichga ajratiladi, bular:

1. Muammoli vaziyat hosil qilish.

2. Muammoli yechim taxminlarini shakllantirish.

3. Yechimning to'g'riligini tekshirish (olingan yechim bilan bog'liq axborotni tizimlashtirish orqali).

Endi yuqorida ko'rsatib o'tilgan jarayonlarga chuqurroq to'xtalamiz. Shunga ko'ra, muammoli vaziyat hosil qilishda nimalar hisobga olinishi lozimligini aniqlaymiz:

Muammolar nazariy va amaliy yo'nalishda bo'ladi. Darsda hosil qilinadigan muammoli vaziyat hamda o'quvchilarga hal etish taklif etiladigan muammoga qo'yiladigan eng asosiy talab o'quvchilarning qiziqishini oshiradigan, yoki, eng kamida, o'quvchilarda qiziqish hosil qiladigan bo'lishi kerak. Aks holda, ko'zda tutilgan natijaga erishish imkoni bo'lmaydi. Muammo o'quvchilarning bilim darajasiga hamda intellektual imkoniyatlariga mos bo'lishi shart. Hosil bo'lgan muammoli vaziyatni yechish uchun topshiriqlar yangi bilimlarni o'zlashtirishga yoki muammoni aniqlab, yaqqol ifodalab berishga, yoki amaliy topshiriqni bajarishga yo'naltirilgan bo'ladi. O'quvchilarning muammoli vaziyatni tushunishlari, uning kelib chiqish sabablari hamda nimalarga, qanchalik darajada bog'liqligini idrok qila olishlari natijasida hosil bo'ladi. Bunday tushuna olish esa, o'quvchilarga mustaqil ravishda muammoni ifodalay olish imkonini beradi.

Muammoni yechish taxminlarini shakllantirishda o'quvchi o'zlashtirgan bilimlari asosida kuzatish, solishtirish, tablii, umumlashtirish, xulosa chiqarish kabi aqliy faoliyatlarni bajaradi. Aqliy faoliyatdagi asosiy jarayon fikrlash jarayoni bo'lib, fikrlashning sifati uning mantiqiyliigi, mustaqilligi,

ijodiyligi, ilmiyligi, asosiligi, uzviyligi, tejamliligi, maqsadliligi, tezligi, tahliliyligi, qiyosiyiligi, umumlashtirilganligi, xususiylashtirilganligi, kengligi, chuqurligi, ishonarliligi, rejalliligi, haqqoniyiligi darajasi bilan belgilanadi.

Shu bilan birga, intellektual sifatlar, xotira, tasavvur, aniglash va shu kabi psixologik jarayonlarning tezligi hamda boshqa parametrlari bilan bog'liq. Intellektual taraqqiyot darajasi o'qituvchilar hamda o'quvchilarda qancha yuqori bo'lsa, shunchalik yaxshi natijalarga erishish imkoniyati hosil bo'ladi.

Shunga ko'ra, o'quvchilarda muammoni sezish, uni aniqlash, yechimiga doir tahminni to'g'ri belgilash va yechimning to'g'riligini tekshirish qobiliyatlari rivojlanib boradi.

Muammoni hal etishni uchta bosqichga ajratish mumkin:

1. Isbotlash - muammoning ilgari to'g'ri deb tan olingan sabablar bilan bog'liqlik tomonlarini topish asosida amalga oshiriladi.

2. Tekshirish - buni tanlangan sababning oqibatida hal etilayotgan muammo hosil qilishi to'g'riligini asoslash bilan amalga oshiriladi.

3. Tushuntirish - muammoning yechimi nima uchun to'g'riligini tasdiqlovchi sabablarini aniqlash asosida amalga oshiriladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini tarbiyalashning asosiy usullaridan biri o'yindir, bu haqda juda ko'p aytib o'tildi.

«Klaster» usulida berilgan o'zak so'zdan o'zakdosh so'zlar tuzib, bo'sh kataklarga yozish orqali o'quvchilarning so'z yasashiga oid bilimlari mustahkamlanadi va darsning samaradorligi, o'quvchilarning faolligi ortadi:

Berilgan namunaga o'xshagan chizma karton yoki yozuv taxtasiga oldindan chizib, tayyorlab qo'yilgan bo'ladi. Faqat atrofdagi katakchalar bo'sh bo'lib, u o'quvchilar tomonidan to'ldiriladi. Bu topshiriqni guruhlarga alohida-alohida berish ham mumkin, yoki butun sinf uchun bitta berilsa ham bo'ladi.

«Zanjir» o'yini. Bu o'yinda o'quvchilarga bir harf beriladi, ular har bir harfga faqat bir harf qo'shib, yangi so'zlar hosil qilishlari kerak. Masalan:

O - OL - OLA - OLAM; O' - O'Q - O'QI - O'QISH; O' - O'Q - O'QI - O'QIB ...

Atrofimdagi olam bilan tanishish darslarida dasturlashtirilgan o'qitish, ya'ni amaliy ishlardan, qiziqarli topshiriqlardan foydalanish muammosi o'ta dolzarbdir. Hozirgi naytda o'quvchilarning bilim olish faoliyatini jadallashtirish va ularni atrof-olam bilan tanishtirish darslarida olgan bilimlarini tekshirish maqsadida har bir o'quvchining o'quv jarayonida mustaqilligini ta'minlovchi va o'quv materialini o'zlashtirishda yordam beruvchi amaliy ishlar tizimi qo'llanilmoqda. Dasturlashtirilgan o'qitish bosqichma-bosqich bilim olishni kuzatishga imkon yaratadi, o'quv jarayoniga qanday o'zgartirishlar kiritilishi kerakligini ko'rsatadi.

Dasturlashtirilgan o'qitish uchun quyidagilar kerak:

– o'quv materialining puxta tahlili, uning qat'iy tanlanish va mantiqiy ketma-ketlik bo'yicha bo'linishi;

– o'quvchilarning bilim olish faoliyatini tekshirishdagi rahbarlik.

Dasturlashtirilgan o'qitishda o'quvchilarning o'quv materialini qo'llashda faolligi va mustaqilligi ortadi, o'qitish jarayonini individuallashtirish imkoni paydo bo'ladi, texnik vositali o'qitish keng qo'llaniladi, o'qitish va o'quvchi mehnatini oqilona tashkil etishga erishiladi. Nazorat ishlarini dasturlashtirishning tamoyili o'quvchilarning og'zaki javoblarini shartli belgilar va chiziqlar bilan yozma ravishda almashishdir. Ularning afzal jihati shundaki, ular qisqa vaqt ichida har bir o'quvchining o'tilgan mavzuni o'zlashtirish darajasini aniqlay oladi. Tajriba atrof-olam bilan tanishish darslarida bilim olish jarayonini faollashtirish maqsadida dasturlashtirilgan o'qitish usullaridan foydalanishning afzalliklarini ko'rsatadi. Afzalligi shundaki, o'quv materialini o'zlashtirish darajasini o'quvchilarning o'zlari shu dars mobaynida tekshirishlari mumkin. 2-sinfda dasturlashtirilgan o'qitishda tezis turidagi tarqatma topshiriqlar, raqamlar, tarqatma testlar, grafik topshiriqlardan foydalanish mumkin. Grafik topshiriqlarni bajarayotganda o'quvchilarga «-» noto'g'ri javob, «!» - to'g'ri javob ekanligini tushuntirish lozim. O'qituvchida esa grafik usuldagi javoblarni tezda aniqlashga moslashtirilgan asbob bo'lishi kerak. Masalan:

21-mart – Navro'z bayrami.

1-sentyabr – Mustaqillik bayrami.

1-oktyabr – Ustoz va murabbiylar kuni.

8-dekabr – O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi kuni.

«Muz yorar» usuli. Bu usulni birinchi dars yoki yangi bo'limni boshlash oldidan o'tkazish maqsadga muvofiq. O'qituvchi navbatdagi o'tiladigan bo'lim yuzasidan qisqacha ma'lumot beradi.

Masalan, «O'lkamizda kuz» bo'limida o'qituvchi yil fasllari, paxta terimi, ijtimoiy foydali mehnat, kuzgi o'simliklar, hasharotlar hayoti haqida umumiy tushunchalar berib o'tadi. Bu haqda o'quvchilar ham o'z fikrlarini bayon etadilar.

Masalan:

Mening ismim Shuhrat. Menga kuz fasli yoqadi. Chunki kuzda barcha kuzgi mevalar pishadi, «Hosil bayrami»ni nishonlaymiz, ota-onamga qovuntarvuz yig'ishda yordam beraman. Men katta bo'lganimda juda chiroyli bog' yarataman. Bog'imda shirin-shakar mevali daraxtlar ko'p bo'ladi.

Mening ismim Komila. Men kuz faslini yaxshi ko'raman. Chunki daraxt barglari juda chiroyli rangda tovlanadi. Dalalarda oppoq paxtalar ochiladi. Paxtadan chiroyli yostiqlar tikish mumkin. Men kelajakda tikuvchi bo'lmoqchiman.

Har bir o'quvchi shu tarzda o'zi hamda tabiatga daxldorlik haqida so'zlaydi. Bu usul o'quvchilarni mustaqil fikr yuritishga, ogzaki nutqini o'stirishga yordam beradi.

«So'z top» o'yini. Bu metoddan darsning hamma qismlarida foydalanish mumkin. O'qituvchi qushlar, hayvonlar, meva, sabzavotlar haqida bir so'z aytadi, o'quvchilar davom ettiradilar. O'qituvchi boshlagan so'z qaysi harf bilan tugasa, o'quvchi shu harfdan boshlangan so'zni aytishi kerak.

Masalan: tulki - ilon - ninachi - it - tipratikan - nortuya - yalqov (panda) ayiq - qarg'a - ari va hokazo.

Bu usul o'quvchilarni tezkorlik bilan fikr yuritib, javob berishga hamda xotirasini mustahkamlashga yordam beradi.

«Klaster» usuli. Bu usul o'quvchiga berilgan mavzu bo'yicha erkin o'ylash va fikrlarni bemaol bayon etish uchun sharoit yaratadi. Bu usulda o'quvchi nimani o'ylagan bo'lsa, shuni aytadi va yozadi.

Yozilgan fikr to'g'ri yoki noto'g'ri bo'lishidan qat'iy nazar muhokama qilinmaydi va belgilangan vaqtgacha davom etadi. Bu sinfning har bir o'quvchisi tomonidan ilgari surilayotgan g'oyalarni uyg'unlashtirib, ular o'rtasidagi aloqalarni yanada mustahkamlash imkoniyatini yaratadi.

«Klaster» usuli yangi mavzuni boshlashdan avval o'quvchini darsga qiziqtirib, shu mavzu bo'yicha oldin egallagan bilimlarini aniqlash maqsadida hamda o'tilgan mavzuni mustahkamlash uchun o'tkaziladi.

«Mozatka» usuli - ya'ni mayda bo'laklardan yaxlit ko'rinishni hosil qilish. Bunda qushlar, hayvonlar, daraxtlar, mevalarning rasmlari bo'laklarga bo'linib, har bir guruhga alohida tarqatiladi. Guruhlarning qatnashchilari bo'lakchalarni bir butun ko'rinishga keltiradilar. Guruh sardorlari yaxlit holga kelgan hayvon, meva yoki daraxt haqida gapirib beradilar.

«To'xtab o'qish» usuli. O'qituvchi matn bilan tanishtirish jarayonida bir necha marta to'xtab, o'quvchilarga savollar bilan murojaat qiladi. Savollar aynan matnga tegishli bo'lishi zarur. Yoki o'quvchi matn o'qish jarayonida to'xtatilib, nima haqida o'qiganligi so'raladi. Bu usul orqali o'quvchilarning diqqati jamlanadi, mustaqil fikrlash ko'nikmalari shakllanadi.

«Zanjir» usuli. Bu usulni she'r, topishmoq, maqollar berilgan darslarda qo'llash maqsadga muvofiqdir. O'quvchilar tartib hamda ketma-ketlik bilan berilgan she'r misrasi yoki topishmoq qatorini aytadilar. Bu usul qo'llanganda o'quvchi uyaliq qolmasligi uchun berilgan she'r, maqol, topishmoqni yod olishga majbur bo'ladi.

Demak, yuqoridagi berilgan interfaol metodlar kabi tajribalarga asoslangan ta'lim usullari orqali o'quvchilarda faollik va dars samaradorligining oshishi ta'minlanadi. O'qituvchi ish faoliyatida mustaqil ravishda mavzuga mosini tanlash va qo'llash imkoniga ega. Quyida berilgan metodlarning ba'zilaridan boshlang'ich sinflarda ona tili va o'qish darslarida qanday foydalanish mumkinligi misollarda berilgan: Taqdimot va muz yoralar -

tanishuv mashqi sifatida tashkil etiladi. Dars boshlashdan oldin «Mening ismim ..., ism tarixi va ma'nosini ayting», yoki «mening sevimli darsim, mening sevimli multfilmim ...» kabi shakllarda bola ruhiyatiga kirish asosida o'tkaziladi. Bu mashq har haftaning dushanba kuni o'tkazilishi, ya'ni kirish qismi sifatida qollanishi maqsadga muvofiq.

Xullas, hozirgi zamon ilm-fan, texnika rivojlanib borayotgan bir paytda ta'lim sohasida ham tub o'zgarishlar sodir bo'lishi tabiiydir. Bu ta'limda sifat va samaradorlikka erishishning bosh omilidir.

Boshlang'ich ta'limda quyidagi interfaol metodlardan foydalanish mumkin:

Bumerang texnologiyasi

Texnologiyaning tavsifi. Ushbu texnologiya o'quvchilarni dars jarayonida, darsdan tashqarida turli adabiyotlar, matnlar bilan ishlash, o'rganilgan materialni yodida saqlab qolish, so'zlab berish, fikrni erkin holda bayon eta olish, qisqa vaqt ichida ko'p ma'lumotga ega bo'lish hamda dars mobaynida o'qituvchi tomonidan barcha o'quvchilarni baholay olishga qaratilgan.

Texnologiyaning maqsadi. O'quv jarayoni mobaynida tarqatilgan materiallarni o'quvchilar tomonidan yakka va guruh holatida o'zlashtirib olishlari hamda suhbat-munozara va turli savollar orqali tarqatma materiallardagi matnlar qay darajada o'zlashtirilganligini nazorat qilish hamda baholash. O'quv jarayoni mobaynida har bir o'quvchi tomonidan o'z baho yoki ballarini egallashga imkoniyat yaratish.

Mashg'ulotni o'tkazish tartibi. Ushbu texnologiya bir necha bosqichda o'tkaziladi:

- O'quvchilar kichik guruhlariga ajratiladi.
- Darsning maqsadi va tartibi bilan tanishtiriladi.
- O'quvchilarga mustaqil o'rganish uchun mavzu bo'yicha matnlar tarqatiladi.
- Berilgan matnlar o'quvchilar tomonidan yakka tartibda mustaqil o'rganiladi.
- Har bir guruh a'zolaridan yangi guruh tashkil etiladi.
- Yangi guruh a'zolarining har biri guruh ichida navbati bilan mustaqil o'rgangan matnlari yuzasidan axborot almashadilar, ya'ni bir-birlariga so'zlab beradilar, matni o'zlashtirib olishga erishadilar.
- Berilgan ma'lumotlarning o'zlashtirilganlik darajasini aniqlash uchun guruh ichida ichki nazorat o'tkaziladi, ya'ni guruh a'zolari bir-birlari bilan savol-javob qiladilar.
- Yangi guruh a'zolari dastlabki holatdagi guruhlariga qaytadilar.

• Darsning qolgan jarayonida o'quvchilar bilimlarini baholash yoki to'plagan ballarini hisoblab borish uchun har bir guruhda «guruh hisobchisi» tayinlanadi.

• O'quvchilar tomonidan barcha matnlar qay darajada o'zlashtirilganligini aniqlash maqsadida o'qituvchi yoki opponent guruh o'quvchilarga savollar bilan murojaat etadilar, og'zaki so'rov o'tkazadilar.

• Savollarga berilgan javoblar asosida guruhlarning to'plagan umumiy ballari aniqlanadi.

• Har bir guruh a'zosi tomonidan guruhdagi matnning mazmunini hayotga bog'lagan holda bittadan savol tuziladi.

• Guruhlar tomonidan tayyorlangan savollar orqali savol-javob tashkil etiladi («guruh hisobchilari» berilgan javoblar bo'yicha ballarni hisoblab boradilar).

• Guruh a'zolari tomonidan to'plagan umumiy ballar yig'indisi aniqlanadi.

• Guruhlar to'plagan umumiy ballar guruh a'zolari o'rtasida teng taqsimlanadi.

• Dars yakunlanadi.

«Zinama – zina» texnologiyasi

Mashg'ulotni o'tkazish tartibi:

• O'qituvchi o'quvchilarni mavzular soniga qarab 3-5 kishidan iborat kichik guruhlariga ajratadi.

• Mashg'ulotning maqsadi va uning o'tkazilish tartibi bilan tanishtiriladi.

• Har bir guruhga qog'ozning chap qismida kichik mavzu yozuvi bo'lgan varaqlar tarqatiladi.

• O'qituvchi guruh a'zolarini tarqatma materialda yozilgan kichik mavzular bilan tanishishlarini va shu mavzu asosida bilganlarini flomaster yordamida qog'ozdagi bo'sh joyga jamoa bilan birgalikda fikrlashib, yozib chiqish vazifasini beradi va vaqt belgilaydi.

• Guruh a'zolari birgalikda tarqatma materialda berilgan kichik mavzuni yozma (yoki rasm, yoki chizma) ko'rinishda ifoda etadilar. Bunda guruh a'zolari kichik mavzu bo'yicha imkon qadar to'laroq ma'lumot berishlari kerak bo'ladi.

• Tarqatma materiallar to'ldirilgach, guruh a'zolaridan bir kishi taqdimot qiladi. Taqdimot vaqtida guruhlar tomonidan tayyorlangan material, albatta, sinf yozuv taxtasiga mantiqan tagma-tag, ya'ni zina shaklida ilinadi.

• O'qituvchi guruhlar tomonidan tayyorlangan materiallarga izoh berib, ularni baholaydi va mashg'ulotni yakunlaydi.

Bilaman. Bilishni xohlayman. Bilib oldim.

Bu usul o'quvchilarni mustaqil fikrlashga undaydi, bilimlarni o'zlashtirishga mas'uliyat va qiziqishni tarbiyalaydi. 4-sinf ona tili darsida bu metoddan quyidagicha foydalanish mumkin: buning uchun o'qituvchi yozuv taxtasini uch qismga bo'ladi. Birinchi qismiga «Bilaman», ikkinchi qismiga bilishni xohlayman, uchinchi qismiga «Bilib oldim» deb yozadi. Keyin o'quvchilarga murojaat qilib, kim «Ot so'z turkumi» haqida nima bilishini so'raydi va o'quvchilar fikrini «Bilaman» ustuniga yozadi. Sinfda fikrlar tugagandan keyin o'quvchilarga yana murojaat qilib, «Ot so'z turkumi» haqida yana nimalar bilishni xohlashlarini so'raydi. O'quvchilar bergan javoblarni «Bilishni xohlayman» qismga yozadi. O'quvchilar savollari tugagandan keyin o'qituvchi «Ot so'z turkumi» haqida ma'lumotlar yozilgan, oldindan tayyorlangan matnlarni o'quvchilarga tarqatib chiqadi, o'quvchilar matn bilan tanishib chiqqanlaridan keyin fikrlashga o'tadilar, yangi ma'lumotlarni bir-birlari bilan o'rtoqlashadilar. O'qituvchi o'quvchilardan «Ot so'z turkumi» haqida yana qanday yangi ma'lumotlarga ega bo'lishganini so'raydi va «Bilib oldim» ustuniga yozadi. Keyin uchchala ustunni umumlashtirib, birgalikda xulosa qilinadi.

Bilaman	Bilishni xohlayman	Bilib oldim
<p>Shaxs va narsalarning nomini bildiradi; insonlar, shaharlar, ko'chalar va boshqa atab qo'yilgan nomlar bosh harf bilan yoziladi; otning egalik qo'shimchalari: -m, -im, -ng, -ing, -si, -i, -miz, -imiz, -ngiz, -ingiz, -(lar)i qo'shilganda shaxs va narsa buyumlarining qaysi shaxsqa qarashliliigi aniqlanadi. Tilda uchta shaxs bor:</p> <p>I shaxs – so'zlovchi, II shaxs – tinglovchi, III shaxs – o'zga.</p> <p>-m, -im, -miz, -imiz - I shaxs. -ng, -ing, -ngiz, -ingiz - II shaxs. -si, -i, -(lar) - III shaxs</p>	<p>Egalik qo'shimchalari-da birlik va ko'plik ma'nolari qanday ifodalanishini.</p>	<p>-m, -im, -ng, -ing, -si, -i – egalik qo'shimchalari birlik ma'nosini bildiradi. -miz, -imiz, -ngiz, -ingiz, -(lar)i – egalik qo'shimchalari ko'plik ma'nosini bildiradi.</p>

3-SINF O'QISH darsi. «Maqollar» mavzusidagi dars ishlanmasi

Darsning borishi:

I bosqich. Tashkiliy qism:

O'quvchilar: Assalomu alaykum!

O'qituvchi: Vaalaykum assalom!

O'qituvchi: Qani bugun kim navbatchi?

O'quvchi: Bugun men navbatchiman. Sinfimiz toza, ozoda. Sinfda 24 nafar o'quvchi bor. Hammasi darsga qatnashyapti. Bugun ob-havo ochiq.

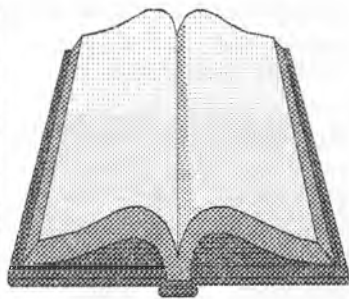
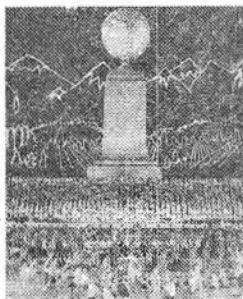
O'quvchilar bilan yaqinlashayotgan bayramlar haqida suhbat o'tkaziladi, she'rlar so'raladi.

O'qituvchi: Endi sizlar bilan guruhlar ajralib olamiz. Marhamat, stol ustidagi kartochkalardan xohlaganingizni kelib, tanlab oling. (Stoldagi kartochkalarda «Vatan», «Do'stlik», «Kitob» so'zlari yozilgan bo'ladi).

O'quvchilar kelib, tanlab oladilar.

O'qituvchi: Kinga «Vatan» so'zi yozilgan kartochka tushgan bo'lsa, «Vatan» guruhiga, kinga «Do'stlik» so'zi yozilgan kartochka tushgan bo'lsa, «Do'stlik» guruhiga, kinga «Kitob» so'zi yozilgan kartochka tushgan bo'lsa, «Kitob» guruhiga o'tishlaringizni so'rayman.

- 1-guruh – «Vatan» guruhi
- 2-guruh – «Do'stlik» guruhi
- 3-guruh – «Kitob» guruhi

Oltin qoidalar o'quvchilar bilan birgalikda eslanadi:

1. O'ng qo'l qoidasi.
2. Bir-birini fikrini bo'lmaslik qoidasi.
3. O'zaro hurmat.
4. Vaqtga rioya qilish...

O'qituvchi: Hozir kuz fasli. Kuzda ayni mevalar pishgan payt, shu jumladan, behilar ham pishgan. Bugungi darsimizning rag'bat kartochkasiga

men behi mevasini tanladim, chunki behi – do‘stlik ramzi. Har bir behi 1 ball hisoblanadi.

II bosqich. O‘tgan mavzuni so‘rash:

O‘tgan mavzu «O‘jar toshbaqa» masalini guruhlar navbati bilan aytib berishadi.

1-guruh – «Vatan» guruhi

O‘jar toshbaqa

Bir o‘jar yosh toshbaqa,
Injiq, bebosh toshbaqa
Onasiga: Dod! – dedi,
Menga iloj top, – dedi,
Keragi yo‘q kosamning,
Bunda yurish osonmi?
Xalaqit berar, qarang,
Chopaman sekin, arang.
Quyonna ushlolmasam,
Sichqonna mushtololmasam.

2-guruh - «Do‘stlik» guruhi

Ona sho‘rluk yupatar,
Bola ko‘nglin ko‘tarar:
Kosang joningga huzur,
G‘alva qilma, qo‘y, tek yur.
Senga qalqon ust-u bosh,
Gapga kir, bo‘lma bebosh.
Yo‘-o‘-o‘q! – deb o‘rmalab qaysar,
Onasin jerkib vaysar.
Kosasin uloqtirar,
Parcha go‘sht bo‘lb yurar.

3-guruh - «Kitob» guruhi

Ammo jilolmas qittak,

Botar tosh va cho'kirtak
Yalang'och yurish kulgi,
Ko'rsa hap yutar tulki.
Jish toshbaqa yurolmay,
Chopolmay va turolmay,
Kosaga kirar qaytib,
Onaga uzr aytib.
Endi o'jarlik qilmas,
Ona so'zidan chiqmas.

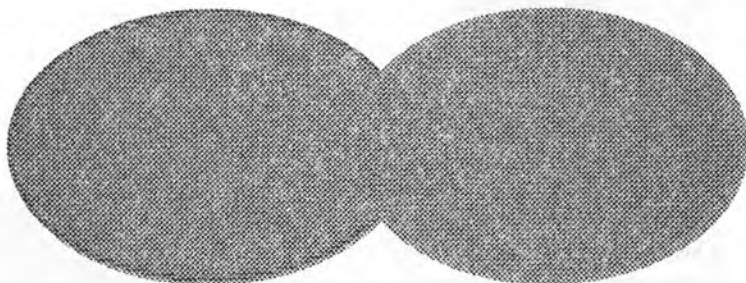
III bosqich. O'tgan mavzuni mustahkamlash:

O'tgan mavzu yuzasidan guruhlarga «Venn diagrammasi» beriladi.
Birinchi va to'g'ri yechgan guruh rag'batlantiriladi.

1-guruh – «Vatan» guruhi

Toshbaqa

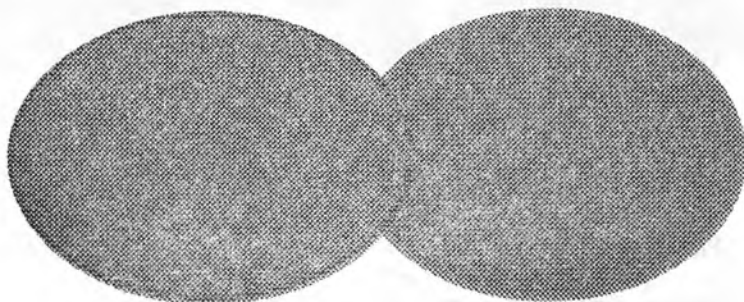
Tulki

2-guruh - «Do'stlik» guruhi

Toshbaqa

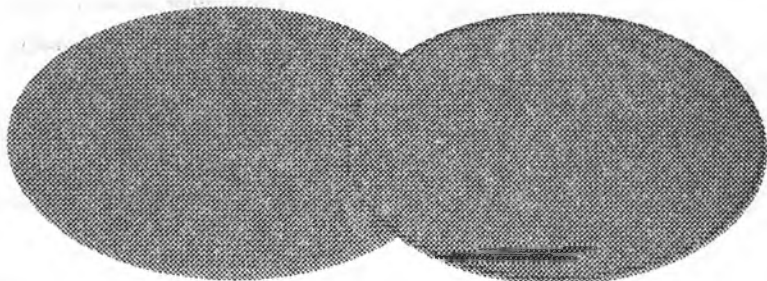
Sichqon

3-guruh - «Kitob» guruhi

Toshbaqa

Quyov

O'qituvchi: Mana bolajonlar, toshbaqa bilan tulki, quyov, sichqonlarning o'xshash tomonlari va farqlarini bilib oldingiz. Har birining o'ziga yarasha qulayligi va kamchiliklari bor ekan-a?

IV bosqich. Yangi mavzu bayoni:

O'qituvchi o'quvchilarga maqol haqida ma'lumot beradi. Guruhlarga maqollarni tarqatadi, vaqt o'tgach ular maqollar mazmunini taqdimot qilib aytib berishlari kerak.

1-guruh – «Vatan» guruhi

Vatan haqida

Vatanni sotgan er bo'lmas.

Vatani borning baxti bor.

Mehnati borning taxti bor.

Ilm –fan haqida

Bilagi zo'r birni yiqar,

Bilimi zo'r mingni.

2-guruh - «Do'stlik» guruhi

Do'stlik haqida

Baliq suvsiz yashamas,

Inson – do'stsiz.

Daraxtni tomiri,

Odanni do'sti saqlar.

Odob-axloq haqida

Bola aziz, odobi undan aziz.

Yomondan qoch, yaxshiga

yondash.

3-guruh - «Kitob» guruhi

Kitob haqida
Kitobdan yaxshi do'st yo'q.
Kitob bilim manbai.

Ota-ona va farzand haqida
Ota-onang - davlating.
Ota-bola - bir bog'.
Biri - gul, biri - bog'bon.

«Tushunchalar tahlili» metodi jadvalining tushuncha qatoriga ikkitadan yangi mavzuga doir tushuncha beriladi. Ular uning yoniga mazmunini yozishlari kerak.

1-guruh - «Vatan» guruhi

tushuncha	mazmuni
odob-axloq	
ota-ona va farzand	

2-guruh - «Do'stlik» guruhi

tushuncha	mazmuni
vatan	
kitob	

3-guruh - «Kitob» guruhi

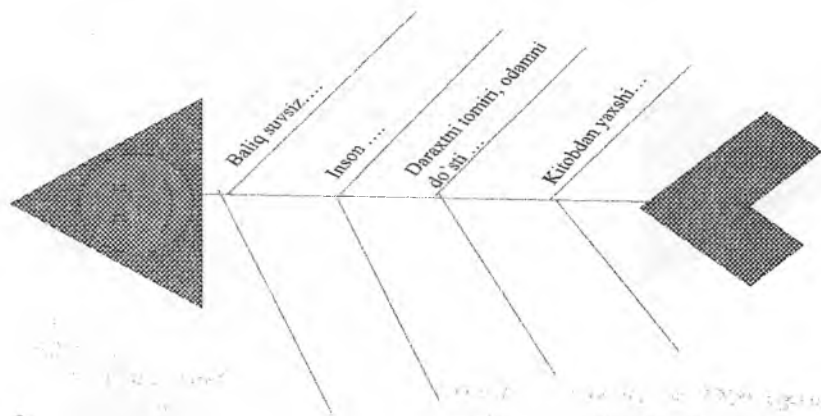
tushuncha	mazmuni
do'stlik	
ilm-fan	

Vaqt tugagach taqdimot o'tkaziladi. Guruhlarga yana qanday maqollarni bilasiz? deb savol berib, vaqt ajratiladi. Berilgan vaqt davomida har bir guruh bittadan maqol yozib, vaqt tugagach, guruhdan bir kishi taqdimot qiladi. Matn yuzasidan o'qituvchi va guruhlar bir-birlariga savollar beradilar va javoblar aytadilar. So'ng ular o'qituvchi tomonidan rag'batlantiriladi.

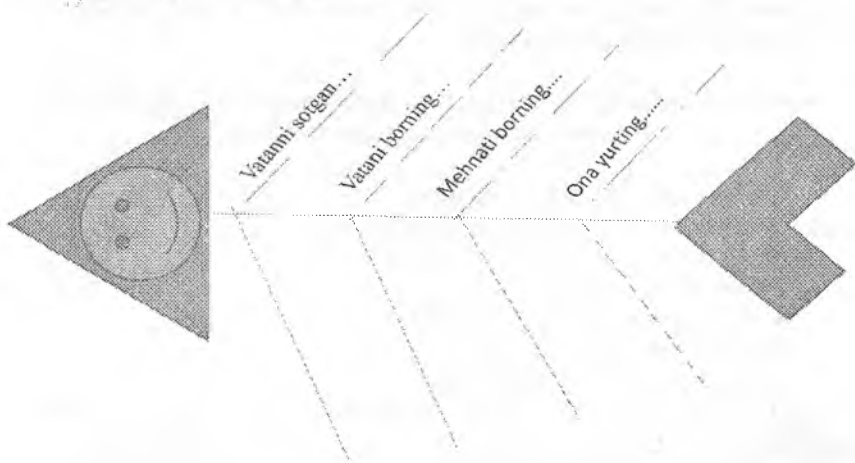
V bosqich. Yangi mavzuni mustahkamlash:

Darslikdagi maqollar asosida guruhlarga «Baliq skeleti» beriladi, ular berilgan vaqt davomida maqollarni davomini siletning pastki qismiga yozishlari kerak.

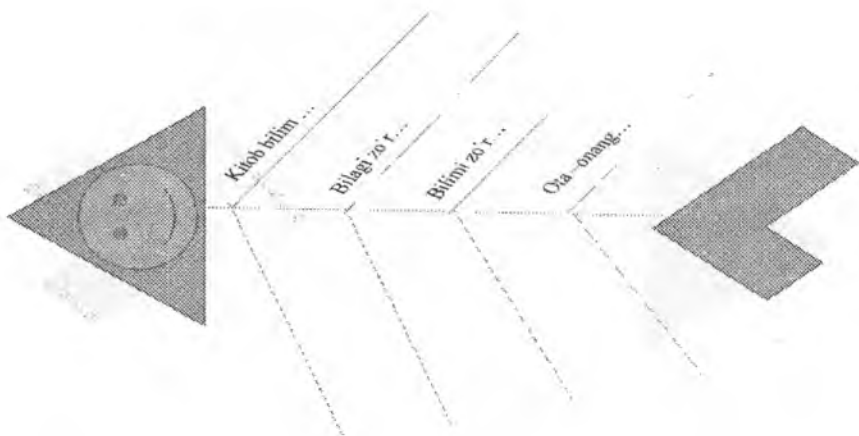
1-guruh – «Vatan» guruhi

2-guruh - «Do'stlik» guruhi

3-guruh - «Kitob» guruhi

Vaqt tugagach, taqdimot o'tkaziladi, o'quvchilar rag'batlantiriladi.

VI bosqich. Darsni yakunlash. Baholash va uyga vazifa berish:

Darsga xulosa yasaladi. Rag'bat kartochkalari asosida g'olib guruh aniqlanadi. Baholash yakka tartibda ham amalga oshiriladi. Uyga maqollarni yod olib kelish vazifasi topshiriladi.

4-sinf Tabiatshunoslik darsi. «Tuproq unumdorligi va ahamiyati» mavzusidagi dars ishlanma namunasi

Darsning borishi: Tashkiliy qism:

O'qituvchi: Assalomu alaykum, bolajonlar!

O'quvchilar: Assalomu alaykum, ustoz.

Salom bergan o'zi odobii,

Kulib turgan yuzlari go'yo oftobli.

Salom berish, bu a'lo alomat,

Salom berganlar, bo'ling salomat.

O'qituvchi: Xo'sh, hurmatli o'quvchilar, qaysi darsga mehrimizni berishimiz kerak ekan?

O'quvchi: Tabiatshunoslik darsiga.

O'qituvchi: Ofarin. Bugun kim navbatchi?

O'quvchi: Bugun men navbatchiman. Darsda bugun barcha o'quvchilar qatnashyapti.

O'qituvchi: Hozir qaysi fasl?

O'quvchi: Hozir kuz fasli.

O'qituvchi: Kuz oylarining nomlarini bilasizmi?

O'quvchi: Bilamiz: sentabr, oktabr, noyabr.

O'qituvchi: Qaysi bayram yaqinlashayapti?

O'quvchi:

O'qituvchi: Barakalla. Barchangiz darsga tayyormisiz?

O'quvchilar: Ha, tayyormiz.

O'qituvchi: Bolalar dars davomida rioya qilishi lozim bo'lgan qoidalar bilan tanishtiraman. Intizomli bo'lish, bir-birlarini hurmat qilish, faollik ko'rsatish, hamkorlikda ishlash, vaqtdan unumli foydalanish, o'zgalar fikrini takrorlamaslik.

Dars qoidalari:

1. Tartib – intizomga rioya etish.
2. Faollik ko'rsatish.
3. O'zaro hurmat ko'rsatish.
4. Diqqat bilan tinglash, eshitish.
5. Aniq va qisqa javob berish.
6. O'ng qo'l qoidasi.
7. Ijodkorlik ko'rsatish.
8. Vaqtdan unumli foydalanish.

Darsimizning shiori:

O'quvchilar: Tabiat - Yerimizdir.

Asramoq burchimizdir.

Endi darsimizni boshlashimizdan oldin guruhlarga bo'linib olamiz. O'quvchilarni guruhlarga bo'lishda tarqatma kartochkalar orqali «Ziyraklar», «Zukkolar», «Chaqqonlar» guruhlarga bo'lib oldik.

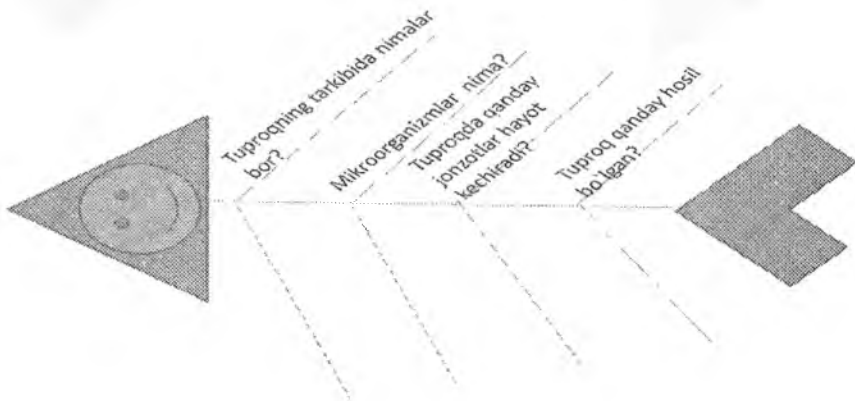
I. O'tilgan mavzuni so'rash va mustahkamlash.

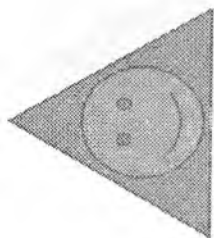
O'qituvchi: Bolalar, o'tgan darsimizda qaysi mavzuni o'tgan edik?

O'quvchi: O'tgan darsimizda «Tuproq» mavzusini o'tgan edik.

O'qituvchi: Yaxshi, hozir uyga berilgan vazifani so'rab olamiz.

Har bir guruhga tarqatma kartochkalarda topshiriq beriladi. «Baliq skeleti» usuli.

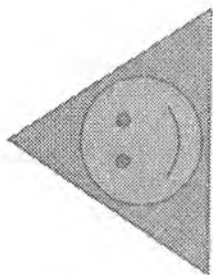
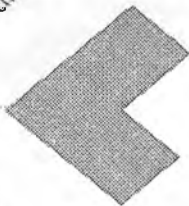

O'lkamizda qushlar nima bilan
ozqalanadi?

Kuzda uchib ketuvchi
qushlardan qaysilarini
bifasiz?

Qushlar ring qanday
foydasini bor?

Kuzda qaysi qushlar
yurtimizga uchib keladi?

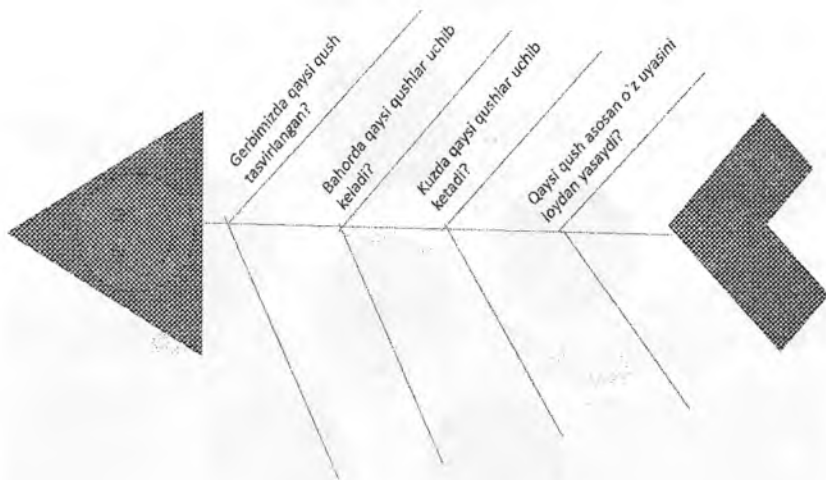
21-mart qanday kun?

21-martda nima
tenglashadi?

Qadimda yangi yil
qachon boshlangan?

Bahorgi tengkunlik

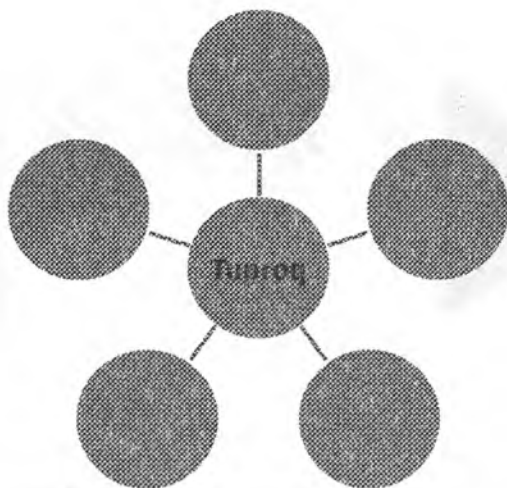

Tarqatma varaqalar orqali o'tilgan mavzuni so'rab, o'quvchilar bilimi aniqlanadi.

O'qituvchi: Judaham yaxshi, endi bolajonlar 2-topshiriq – o'tilgan mavzuni mustahkamlaymiz.

«Klaster» usuli

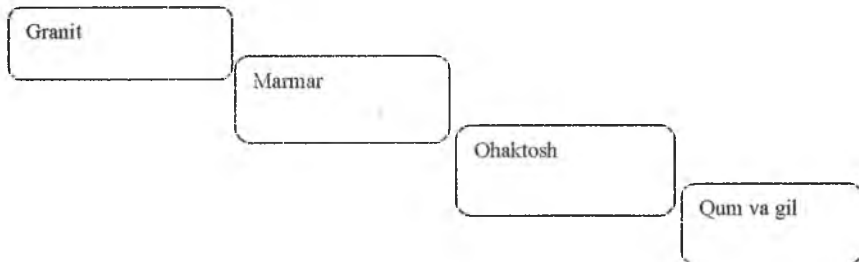
Dam olish daqiqasi.

Qanday yaxshi bolalar
Tozalik orastalik.
Go'zal xulq, odob bilan,
Hamisha payvastalik.
Sahar turib uyqudan,
Muzday suvga yuz yuvgan.

Qiziguncha to badan
Yo'lakchada yugurmoq.
«1, 2» deb egilib,
Mashq qilsangiz yana.
Shasht bilan ko'krak kerib,
Yursangiz yayrar tana.

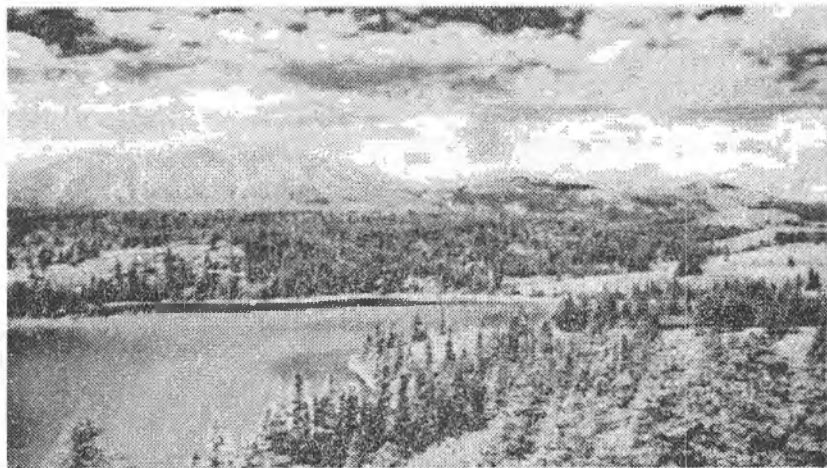
Bu she'rni harakatlar bilan bajariladi.

Guruhlarga 4 ta vatmanga o'tilgan mavzular yuzasidan «marmar», «granit», «ohaktosh», «qum va gil» mavzulari yozilib, tarqatiladi. Guruh a'zolari o'z mavzularini vatmanga rasm, ma'lumot, chizma, jadval ko'rinishida aks ettiradilar. So'ng taqdimot o'tkaziladi. Yozuv taxtasiga ishning saviyasiga qarab, zina shaklida ilinadi. G'oliblar rag'batlantiriladi.

II. Yangi mavzuning bayoni:

O'qituvchi: Endi bugungi yangi mavzumiz «Tuproq unumdorligi va ahamiyati». O'qituvchi kitob rasmlari asosida suhbat quradi.

Bolajonlar, kitobingizga qarab, o'qiganlarimni kuzatib boring.

«Tuproq unumdorligi va ahamiyati»

1-2 metr chuqurlikdan olingan tuproqqa o'simlik ko'chati o'tqazilsa, u o'smasdan qurib qoladi. Chunki, bunday tuproqda o'simlik uchun ozuqa yetarli bo'lmaydi....

O'qituvchi: Endi bolajonlar, yana guruhlarda ishlaymiz. Mana bu tarqatma kartochkalarni olib, topshiriqlarni bajaramiz.

«Tushunchalar tahlili» metodi

Tushuncha	Mazmuni
Tuproq	
Chirindi	
Minerallar	

Tushuncha	Mazmuni
Mikroorganizm	
Bakteriya	
Zamburug'	

Tushuncha	Mazmuni
Unumdorlik	
Tuproq	
Mikrob	

III. Yangi mavzuni mustahkamlash:

Yangi mavzu tezkor savol-javob orqali mustahkamlanadi.

1. O'simlik tuproqdan qanday oziqlanadi?
2. Unumdor tuproq deganda qanday tuproq tushuniladi?
3. Tuproq unumdorligini oshirishda undagi jonzorlar qanday o'rin tutadi?

V. Dars yakuni:

G'olib guruh e'lon qilinadi. O'quvchilarning darsdagi faolligi ballanadi va dars yakunlanadi. O'quvchilarga berilgan rag'bat kartochkalari sanaladi, faol o'quvchilar rag'batlantiriladi.

VI. Uyg'a vazifa.

Matnini o'qib, mazmunini so'zlab berish, savollarga javob yozish.

Buyuk O'zbekistonimizning istiqboli ko'p jihatdan o'qituvchiga, uning salohiyatiga, yosh avlodni o'qitish va tarbiyalash ishiga bo'lgan munosabatiga bog'liq. Chunki o'qituvchining kasbiy madaniyati, pedagogik mahorati tufayli o'quvchi fan asoslarini puxta egallaydi, ma'naviy jihatdan rivojlanadi. Insoniyat erishgan boy qadriyatlarga suyanan holda kamol topadi. Shuning uchun ham o'qituvchi faqatgina maxsus bilimlar va malakalar bilan chegaralanib qolmay, balki bolalarning fiziologik va psixologik rivojlanishini doimiy kuzatib boradi. Bularidan tashqari ta'lim-tarbiya jarayonini takomillashtiradi, turli vositalar bilan o'quvchi shaxsiga tarbiyaviy ta'sir ko'rsatadi, ularning faoliyatini unumli bo'lishini tashkil etadi. Hozirgi zamon fan va texnika taraqqiyotining rivojlanishi o'qituvchidan ijodkor bo'lishni, fanning muhim muammolari yuzasidan erkin fikr yurita olishni, yangi pedagogik texnologiyalar asosida mashg'ulotlar olib borishni talab qiladi. Shuning uchun ham o'qituvchining ushbu sohadagi malakalari o'quvchi shaxsini shakllantirishning negizini tashkil etadi. Demak, o'qituvchi ilg'or tajribalarni to'playdi, tahlil qiladi, ular asosida xulosalar chiqaradi. O'z mutaxassisligi bo'yicha bilimlarni egallaydi.

O'qituvchi dars jarayonini tashkil qilar ekan, avvalo uning samarali bo'lishi, o'quvchilarning mavzuni to'liq o'zlashtirishini o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi. Shu sababli darslarni tashkil qilishning turli xil usullaridan foydalaniladi. O'qituvchi dars tuzilmasini tuzar ekan, dars tuzilmasi darsning

maqsadli kechishini ta'minlovchi va uning turli elementlari orasidagi munosabatlarni tavsiflovchi faoliyatlar zanjiridir.

Dars oldiga qo'yilgan maqsadlarga ko'ra turlicha tuzilmalarga ega bo'lishi mumkin. Hozirgi kunda pedagogik amaliyotda dars tuzilmalarining har xil variantlari qo'llanilmoqda. Dars tuzilmalari va texnologik xaritalar namuna tarzida berilgan bo'lib, o'qituvchilar dars mavzusi va maqsadlaridan kelib chiqib, ijodiy yondoshishlari mumkin. Biz quyida yangi mavzuni bayon qilish dars tuzilmasini tuzishda nimalarga ahamiyat berish va qanday qilib tuzishga misol keltiramiz:

Yangi mavzuni bayon etish darsining tuzilmasi

Mazkur dars tuzilmasi quyidagi zanjirlardan iborat:

➤ darsning maqsadini e'lon qilish; bunda o'qituvchi o'tiladigan maqsadini belgilaydi va darsni boshlanishida e'lon qiladi;

➤ o'quvchilarning yangi mavzuni o'rganishlarini rag'batlantirish (motivatsiya); o'qituvchi qo'yilgan maqsadga o'quvchilarning qay biri tezroq va samaraliroq erishgan bo'lsa, ularni rag'batlantirish usullarini bildirishi zarur;

➤ mavzuga oid yangi tushuncha yoki axborotlarni ma'lum bir izchillikda, mayda tugal bo'laklarga bo'lgan holda, bosqichma-bosqich bayon etish;

➤ mavzuga oid eng asosiy tushuncha va tayanch ma'lumotlarga urg'u berish. ularni ajratib ko'rsatish hamda yodda saqlab qolish bo'yicha ko'rsatmalar berish;

➤ yangi mavzu materiallarini mustahkamlashga qaratilgan amaliy mashq o'qituvchi tomonidan namoyish qilinadi;

➤ o'qituvchi nazorati ostida o'quvchilar tomonidan bajarilgan yangi materialni mustahkamlashga qaratilgan amaliy mashq;

➤ o'quvchilarning yangi materiallarni dastlabki o'zlashtirish natijalarini nazorat qilish;

➤ o'zlashtirilgan bilimlarni takrorlash asosida yangi bilim va ko'nikmalarni mustaqil mustahkamlash;

➤ o'zlashtirilgan bilimlarni mustahkamlash maqsadida asosiy tushuncha va tayanch materiallardan tez-tez foydalanish va amalda qo'llash;

➤ dars o'quv maqsadlariga erishilganini, ya'ni o'zlashtirilgan yangi bilim va ko'nikmalarni baholash;

➤ darsga yakun yasash va uyga vazifa berish.

O'zlashtirilgan bilim va ko'nikmalarni rivojlantirish hamda mustahkamlash darsining tuzilmasi quyidagi elementlardan iborat:

- o'quvchilarga darsdan kutilayotgan o'quv maqsadlarini eslatish;
- taklif etilgan topshiriqlarni bajarish natijasida egallanishi lozim bo'lgan aniq bilim va ko'nikmalarni aytib o'tish;

- o'quvchilar tomonidan turli topshiriqlarning bajarilishi;
- topshiriqlar bajarilishini nazorat qilish va baholash;
- topshiriqlarni bajarish davomida yo'l qo'yilgan xato va kamchiliklarni muhokama etish hamda tuzatish;
- darsning o'quv maqsadlariga erishilganligini, ya'ni o'zlashtirilgan yangi bilim va ko'nikmalarni baholash;
- darsga yakun yasash va uyga vazifa berish.

Bilim va ko'nikmalarni shakllantirish

darsining tuzilmasini tayyorlashda quyidagilarga ahamiyat beriladi:

- dars maqsadini aniqlash;
- dars davomida egallanishi lozim bo'lgan tayanch bilim va ko'nikmalarni eslatish;
- nazorat topshiriqlarini bajarish;
- yangi ko'nikma bilan tanishtirish va uning o'qituvchi tomonidan namoyish qilinishi;
- yangi ko'nikmani o'zlashtirish mashqlarini bajarish;
- yangi ko'nikmalarni mustahkamlash mashqlarini bajarish;
- namuna, algoritim, ko'rsatma (instruksiya) bo'yicha bajariladigan mashqlar;
- o'xshash vaziyatlarga olib keladigan mashqlarni bajarish;
- ijodiy mashqlar;
- darsning o'quv maqsadlariga erishilganligini, ya'ni o'zlashtirilgan yangi bilim va ko'nikmalarni baholash;
- darsga yakun yasash va uyga vazifa berish.

Takrorlash darslarining tuzilmasi quyidagi elementlardan iborat:

- tashkiliy qism;
- ta'lim beruvchi, tarbiyalovchi va rivojlantiruvchi vazifalar qo'yish;
- asosiy tushuncha, bilim, ko'nikma, faoliyat (aqliy va amaliy) turlarini takrorlashga mo'ljallangan uy vazifasini tekshirish;
- takrorlash natijasini umumlashtirish va bajarilgan ishlarni dars mobaynida tekshirish;
- uyga vazifa.

Nazorat ishi – o'zlashtirilgan bilim va ko'nikmalarni baholash darsining tuzilmasi. Tashkiliy qism: darsda xotirjam, tinch va ishchan muhitni tashkil etish muhimdir. Chunki o'quvchilar nazorat ishidan qo'rqib, hayajonlanmasliklari kerak. Nazorat ishini o'tkazishdan maqsad – o'quvchilarning keyingi bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishga tayyorgarligini aniqlashdan iborat.

1. Darsning maqsadini belgilash. O'qituvchi tomonidan nazorat qilindigan va baholanadigan bilim va ko'nikmalar eslatiladi. O'quvchilarga nazorat ishini bajarish bo'yicha ko'rsatmalar beriladi. Topshiriqni mustaqil bajarish zarurligi eslatib o'tiladi.

2. Nazorat ishining mazmunini bayon etish (masalalar, misollar, diktant, insho, test va hokazo). Taklif etiladigan topshiriqlar hajmi va murakablik darajasi ta'lim standarti hamda o'quv dasturiga mos va o'quvchilar uddalay oladigan bo'lishi kerak.

3. Nazorat ishi natijalarini e'lon qilish va xatolar ustida ishlash. O'qituvchi eng yaxshi bajarilgan ishlarni namoyish qiladi. Ko'p yo'l qo'yilgan tipik xatolarni tahlil etadi va ular ustida ishlashni tashkillashtiradi. Ko'pincha buning uchun alohida dars ajratiladi.

4. Nazorat ishida uchragan tipik xato va kamchiliklarni aniqlash hamda ularni kelgusida bartaraf etish yo'llarini belgilash.

O'zlashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalarni amalda qo'llash darsining tuzilmasi:

- tashkiliy qism (o'quvchilarni darsga psixologik tayyorlash va motivatsiya);

- dars mavzusi va maqsadini e'lon qilish;
- amaliy ko'nikmalarni egallash uchun zarur bo'ladigan bilimlarni, nazariy materiallarni takrorlash;

- nazariy bilimlarni standart vaziyatlarda qo'llash orqali dastlabki ko'nikmani shakllantirish va mustahkamlash;

- bilim va ko'nikmalarni o'zgartirish sharoitlarida qo'llash mashqlarini bajarish;

- bilim va ko'nikmalarni ijodiy qo'llash;

- o'zlashtirilgan ko'nikma asosida malakani shakllantiruvchi mashqlarni bajarish;

- darsning o'quv maqsadlariga erishilganini, ya'ni o'zlashtirilgan yangi bilim va ko'nikmalarni baholash;

- darsga yakun yasash va uyga vazifa berish.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarga asoslangan darslar ma'lum bir ketma-ketlikda, bir tizim asosida tashkil qilinadi. Darslarni tizimli tashkil qilishda bizga, albatta, texnologik xarita yordam beradi. Texnologik xarita darsni bir tizimga solib, uni amalga oshirish bosqichlarini aniqlab beradi. Texnologik xarita 6 bosqichdan iborat bo'lib, unga tashkiliy qism, o'tgan mavzuni so'rash va mustahkamlash, yangi mavzu bayoni, yangi mavzuni mustahkamlash va yakuniy bosqichlar kiradi. O'qituvchi tayyorlov bosqichida darsga tayyorgarlik ko'radi, ya'ni dars maqsadi, natijalarini belgilaydi, texnologik xarita tuzadi, ta'lim metodlarini, dars shaklini, baholash mezonlari va usullarini aniqlaydi. Tayyorlov bosqichiga vaqt ajratilmaydi, chunki

o'qituvchi xohlagan vaqtida, o'ziga keragicha darsga tayyorgarlik ko'rishi mumkin. Kirish, asosiy va yakunlovchi bosqichlarda nimalarga ahamiyat berish kerakligi quyidagi texnologik xaritada o'z aksini topgan:

Yangi mavzuni bayon etish darsining texnologik xaritasi

Dars bosqichlari	O'qituvchi faoliyati	O'quvchi faoliyati	Tavsiya etiladigan metodlar
Tayyorlov	Dars maqsadi, natijalarini belgilaydi, texnologik xarita tuzadi, ta'lim metodlarini, dars shaklini, baholash mezonlari va usullarini aniqlaydi.		
Kirish	<ul style="list-style-type: none"> ➤ darsning maqsadini e'lon qilish; ➤ o'quvchilarning yangi mavzuni o'rganishlarini rag'batlantirish (motivatsiya). 	Daftarga qayd etadilar.	Og'zaki Aqliy hujum
Asosiy	<ul style="list-style-type: none"> ➤ mavzuga oid yangi tushuncha yoki axborotlarni ma'lum bir izchillikda, mayda tugal bo'laklarga bo'lgan holda, bosqichma-bosqich bayon etish; ➤ mavzuga oid eng asosiy tushuncha va tayanch ma'lumotlarga urg'u berish, ularni ajratib ko'rsatish hamda yodda saqlab qolish bo'yicha ko'rsatmalar berish; ➤ yangi mavzu materiallarini mustahkamlashga qaratilgan amaliy mashq o'qituvchi tomonidan namoyish qilinadi; ➤ o'qituvchi nazorati ostida o'quvchilar tomonidan bajarilgan yangi materialni mustahkamlashga qaratilgan amaliy mashq; ➤ o'quvchilarning yangi materiallarni dastlabki o'zlashtirish natijalarini nazorat qilish; ➤ o'zlashtirilgan bilimlarni takrorlash asosida yangi bilim 	<p>Muhokamada ishtirok etadilar.</p> <p>Daftarga qayd etadilar.</p> <p>O'quvchilar mashqlarni qanday bajarilishini va ketma-ketligini kuzatib boradilar.</p> <p>Amaliy mashq bajaradilar.</p> <p>Amaliy mashq bajaradilar. Bajarilgan amaliy mashq natijalarini taqdimot</p>	<p>Munozarali ma'ruza</p> <p>Aqliy hujum yoki pinbord</p> <p>Kichik guruhlarda ishlash</p> <p>Kichik guruhlarda ishlash</p> <p>Kichik guruhlarda ishlash</p>

	va ko'nikmalarni mustaqil mustahkamlash; ➤ o'zlashtirilgan bilimlarni mustahkamlash maqsadida asosiy tushuncha va tayanch materiallardan tez-tez foydalanish va amalda qo'llash.	qiladilar. Asosiy tushuncha va tayanch materiallarni amalda qo'llash bo'yicha misollar keltiradilar	Bahs-munozara Bahs-munozara
Yakuniy	Dars o'quv maqsadlariga erishilganini, ya'ni o'zlashtirilgan yangi bilim va ko'nikmalarni baholash; Darsga yakun yasash va uyga vazifa berish.	Baholash mezonlariga muvofiq birlarini baholaydilar.	Kichik guruhlarda ishlash

Yuqorida bayon qilingan dars tuzilmasi va texnologik xarita zamonaviy pedagogik texnologiyalarga asoslangan bo'lib, dars jarayonini samarali tashkil etish, o'tkazish va o'quvchilarni davlat ta'lim standarti talablarini mukammalroq o'zlashtirishiga asos bo'ladi. Bunday ta'lim texnologiyasiga asoslangan darslarda o'quvchilarning hamkorlikda ishlashlariga imkoniyat yaratiladi. Qo'yilgan muammo bo'yicha amaliy mashq bajarib, o'zlari muammoni mustaqil hal etishlari, ijodiy izlanishlari mumkin. Bu esa darsning sifat va samaradorligini oshishiga o'z hissanini qo'shadi.

O'zlashtirilgan bilim va ko'nikmalarni rivojlantirish hamda mustahkamlash darsi

Biz o'tgan mashg'ulotimizda yangi mavzuni bayon etish darsining tuzilmasi va texnologik xaritasi haqida so'z yuritgan edik. Bugungi mashg'ulotimizda esa o'zlashtirilgan bilim va ko'nikmalarni rivojlantirish hamda mustahkamlash darsi haqida fikrlashamiz. Mazkur darsning asosiy maqsadlaridan biri o'quvchilarga yetkazilgan o'quv materiallari va axborotlar to'g'risidagi bilim va ko'nikmalarni qanday usullar bilan rivojlantirish hamda uni mustahkamlash usullari ko'rsatib beriladi.

O'zlashtirilgan bilim va ko'nikmalarni rivojlantirish hamda mustahkamlash darsining texnologik xaritasi ham o'tgan mashg'ulotda aytib o'tganimizdek, 4 bosqichdan iborat bo'lib, tayyorlov, kirish, asosiy va yakuniy bosqichlardan tashkil topgan. Har bir bosqichda o'qituvchi va o'quvchilar faoliyatlarini ko'rsatilgan. Darsning maqsadi va vazifasidan kelib chiqib, o'qituvchi dars tuzilmasi va texnologik xaritani tuzishda ijodiy yondoshishi mumkin.

Dars bosqichlari	O'qituvchi faoliyati	O'quvchi faoliyati	Tavsiya etiladigan metodlar
Tayyorlov	Dars maqsadi, natijalarini belgilaydi, texnologik xarita tuzadi, ta'lim metodlarini, dars shaklini, baholash mezonlari va usullarini aniq- laydi, topshiriqlar tuzadi.		
Kirish	<ul style="list-style-type: none"> • o'quvchilarga darsdan ku- tilayotgan o'quv maqsad- larini eslatish; • taklif etilgan topshiriqlarni bajarish natijasida egal- lanishi lozim bo'lgan aniq bilim va ko'nikmalarni aytib o'tish. 	Daftarga qayd etadilar.	<p>Og'zaki.</p> <p>Aqliy hujum.</p>
Asosiy	<ul style="list-style-type: none"> • o'quvchilar tomonidan turli topshiriqlarning bajarilishi; • topshiriqlar bajarilishini nazorat qilish va baholash; • topshiriqlarni bajarish da- vomida yo'l qo'yilgan xato va kamchiliklarni muhokama etish hamda tuzatish. 	<p>Amaliy mashq bajaradilar.</p> <p>Bajarilgan amaliy mashq natijalarini taqdimot qila- dilar.</p>	<p>Kichik guruhlarda ishlash.</p> <p>Bahs- munozara.</p>
Yakuniy	<ul style="list-style-type: none"> • darsning o'quv maqsad- lariga erishilganligini, ya'ni o'zlashtirilgan yangi bilim va ko'nikmalarni baholash; • darsga yakun yasash va uyga vazifa berish. 	Daftarga qayd etadilar.	Kichik guruhlarda ishlash.

Tavsiya etilayotgan o'zlashtirilgan bilim va ko'nikmalarni rivojlantirish hamda mustahkamlash darsining tuzilmasi va texnologik xaritasi o'quvchi- larga berilayotgan o'quv axborotini samarali tashkil etishda yordam beradi. Dars jarayonida o'quvchilar taklif etilgan topshiriqlarni bajarish natijasida aniq bilim va ko'nikmalarni egallaydilar, o'quvchilar tomonidan turli top- shiriqlar bajariladi, topshiriqlar bajarilishini doimiy nazorat qilib borish va baholash, topshiriqlarni bajarish davomida yo'l qo'yilgan xato va kamchi- liklarni o'zaro kichik guruhlarda muhokama etish hamda tuzatish imko- niyatlarini tug'iladi. Darsning o'quv maqsadlariga erishilganligini, ya'ni o'zlashtirilgan yangi bilim va ko'nikmalarni xolisona baholash o'quv- chilarning darsga qiziqishlarini oshiradi.

Bilim va ko'nikmalarni shakllantirish darslarini qanday tashkil qilish mumkin?

Har bir dars o'quvchi uchun yangi axborotdir. Ayniqsa, yangi o'quv materialini orqali o'quvchilarni bilim va ko'nikmalarini shakllantirish asosiy ta'lim sifatini ta'minlovchi omildir. O'quvchilarga yangi bilimlarni berish va olingan yangi bilimlar asosida ko'nikmalarni shakllantirish uchun kichik guruhlarda ishlash, vizuallashtirish, mustaqil ijodiy faoliyat, o'yin mashqlari va rolli o'yinlar kabi noan'anaviy ta'lim metodlaridan foydalanish yaxshi samara beradi.

Bilim va ko'nikmalarni shakllantirish darsining texnologik xaritasi quyidagicha bo'lishi maqsadga muvofiq:

Dars bosqichlari	O'qituvchi faoliyati	O'quvchi faoliyati	Tavsiya etiladigan metodlar
Tayyorlov	Dars maqsadi, natijalarini belgilaydi, texnologik xarita tuzadi, ta'lim metodlarini, dars shaklini, baholash mezonlari va usullarini aniqlaydi, topshiriqlar tuzadi.		
Kirish	<ul style="list-style-type: none"> • dars maqsadini aniqlash; • dars davomida egallanishi lozim bo'lgan tayanch bilim va ko'nikmalarni eslatish. 	Daftarga qayd etadilar.	Og'zaki. Aqliy hujum.
Asosiy	<ul style="list-style-type: none"> • nazorat topshiriqlarini bajarish; • yangi ko'nikma bilan tanishtirish va uning o'qituvchi tomonidan namoyish qilinishi; • yangi ko'nikmani o'zlashtirish mashqlarini bajarish; • yangi ko'nikmalarni mustahkamlash mashqlarini bajarish; • namuna, algoritim, ko'rsatma (instruksiya) bo'yicha bajariladigan mashqlar; • o'xshash vaziyatlarga olib keladigan mashqlarni bajarish; • ijodiy mashqlar. 	<p>Amaliy mashq bajaradilar.</p> <p>Amaliy mashq bajaradilar.</p> <p>Amaliy mashq bajaradilar.</p> <p>Amaliy mashq bajaradilar.</p> <p>Amaliy mashq bajaradilar.</p> <p>Ijodiy mashqlar Bajaradilar.</p>	<p>Kichik guruhlarda ishlash.</p> <p>Kichik guruhlarda ishlash.</p> <p>Vizuallashtirish.</p> <p>Rolli o'yin.</p> <p>Mustaqil ijodiy ish.</p>
Yakuniy	• darsning o'quv maqsadlariga erishilganligini, ya'ni	Bajarilgan amaliy mashq natijalarini	Kichik guruhlarda

	o'zlashtirilgan yangi bilim va ko'nikmalarni baholash; • darsga yakun yasash va uyga vazifa berish.	taqdimot qiladilar. Daftarga qayd etadilar.	ishlash.
--	--	--	----------

O'qituvchi – eng avvalo, dars boshqaruvchisi. O'quvchining darsda qandaydir yangilik olishi va shu yangilik orqali nimadir qila olishi uning mahorati, bilimi va saviyasiga bog'liq. O'qituvchi har bir darsda dolzarb masalalarni qo'ya olishi, o'quvchilarni bahs-munozaraga chorlay bilishi, darsni oxirigacha qiziqarli tarzda olib borishi zarur. Ta'lim sifatini ta'minlovchi yana bir omil – bu faol o'quvchidir. O'quvchilarni faollashtirish uchun esa o'qituvchi darslarda faol ta'lim metodlari va elementlaridan foydalanishi yuqori samaradorlikni ta'minlaydi.

Takrorlash darsida nimalarga ahamiyat beriladi?

Biz o'tgan mashg'ulotlarimizda bir necha dars tuzilmalari va texnologik xaritalar to'g'risida tushuncha berib o'tdik. Bugungi mavzuimizda esa takrorlash darslarini tashkil etish yo'llarini ko'rsatib o'tamiz. Takrorlash darsi o'quvchilarning oldingi dars mashg'ulotlarida o'zlashtirgan bilim va ko'nikmalarini mustahkamlash, ularning xotirasida uzoq vaqt saqlanishiga erishishdir. Takrorlash darslarida «Aqliy hujum», «Kichik guruhlarda ishlash», «Davra suhbat» kabi faol o'qitish metodlaridan foydalanish yaxshi samara beradi. Bu xildagi ta'lim metodlari o'quvchilarni mustaqil fikrlash doiralarini kengaytiradi, ular muammoga ijodkorlik bilan yondashishga harakat qiladilar, bu esa o'rganilgan bilimlarni uzoq vaqt xotirada saqlanib qolinishiga yordam beradi. Takrorlash darslarini tashkil qilishda dars maqsadini to'g'ri qo'yish zarur. Dars maqsadi aniq natijalarni ko'zlab qo'yilgandagina belgilangan natijaga erishish mumkin.

Takrorlash darsining texnologik xaritasi

Dars bosqichlari	O'qituvchi faoliyati	O'quvchi faoliyati	Tavsiya etiladigan metodlar
Tayyorlov	Dars maqsadi, natijalarini belgilaydi, texnologik xarita tuzadi, ta'lim metodlarini, dars shaklini, baholash mezonlari va usullarini aniqlaydi, topshiriqlar tuzadi.		
Kirish	• tashkiliy qism; • ta'lim beruvchi, tarbiyalov-	Daftarga qayd etadilar.	Og'zaki.

	chi va rivojlantiruvchi vazifalar qo'yish; • asosiy tushuncha, bilim, ko'nikma, faoliyat (aqliy va amaliy) turlarini takrorlashga mo'ljallangan uy vazifasini tekshirish.		Aqliy hujum.
Asosiy	• takrorlash natijasini umumlashtirish va bajarilgan ishlarni dars mobaynida tekshirish.	Amaliy mashq bajaradilar Natijalarni taqdimot qiladilar.	Kichik guruhlarda ishlash Davra suhbatlari.
Yakuniy	• uyga vazifa.	Daftarga qayd etadilar.	Kichik guruhlarda ishlash.

Takrorlash darslarida o'quvchilarning muammo ustida mustaqil, hamkorlikda ishlashlari va ularning o'zlari bajarilgan topshiriqlarni taqdimot qilishlari pedagogika fanida bir-birini o'qitish degan atama bilan tushuntiriladi. O'quvchilarning taqdimotlar paytida o'z fikr-mulohazalarini bildirishlari, bir-birlarining kamchiliklarini to'ldirishlari boshqa o'quvchilarning bilmagan narsalarini o'rganib olishlariga yordam beradi. Ayniqsa, takrorlash darslarida bunday metodlardan foydalanish, o'rganilgan o'quv materialini o'zlashtirish samaradorligini oshirishga olib keladi.

Nazorat ishi darslari

Nazorat darsi deyishimiz bilan o'quvchilar biroz tahlikaga tushadi. O'quvchilarda qo'rquv, hayajon hissi boshlanadi. Bu esa o'quvchilarda stress holatini vujudga keltiradi. Stress holati paydo bo'lishi bilan o'quvchilarning xotirasida mavjud bo'lgan axborotlar ham yuzaga chiqmay qolishi mumkin. Shu sababli, darsni boshlash paytidayoq o'qituvchi darsda xotirjamlik va eng asosiysi, ishchan muhit yaratib olishi zarur. Nazorat darslarida har bir o'quvchining yosh va psixologik xususiyatlarini e'tiborga olgan holda o'quv materialini tayyorlanishi va dars jarayonida har bir o'quvchi bilan yakka mashg'ulotlar olib borish ham dars samaradorligini oshirishga yordam beradi. Topshiriqlarni tayyorlash jarayonida topshiriqlarni qanday metodlar orqali bajarish mumkinligi oldindan hisobga olinadi. Kichik guruhlar taqdimotidan so'ng nazorat ishida uchragan tipik xato va kamchiliklar ustida ishlanadi. Har bir uchragan tipik xatolar ustida ishlash bilan keyingi mavzularda shu xatolarga yo'l qo'ymaslikning oldi olinadi.

Nazorat ishi – o‘zlashtirilgan bilim va ko‘nikmalarni baholash darsining texnologik xaritasi

Dars bosqichlari	O‘qituvchi faoliyati	O‘quvchi faoliyati	Tavsiya etiladigan metodlar
Tayyorlov	Dars maqsadi, natijalarini belgilaydi, texnologik xarita tuzadi, ta’lim metodlarini, dars shaklini, baholash mezonlari va usullarini aniqlaydi, topshiriqlar tuzadi.		
Kirish	<ul style="list-style-type: none"> • tashkiliy qism: darsda xotirjam, tinch va ishchan muhitni tashkil etish, • darsning maqsadini belgilash; o‘qituvchi tomonidan nazorat qilinadigan va baholanadigan bilim va ko‘nikmalar eslatiladi; o‘quvchilarga nazorat ishini bajarish bo‘yicha ko‘rsatmalar beriladi; topshiriqni mustaqil bajarish zarurligi eslatib o‘tiladi. 	<p>Daftalarini tayyorlaydilar.</p> <p>Daftarga qayd etadilar.</p>	<p>Og‘zaki.</p> <p>Aqliy hujum.</p> <p>Kichik guruhlarda ishlash.</p>
Asosiy	<ul style="list-style-type: none"> • nazorat ishining mazmunini bayon etish; • nazorat ishi natijalarini e’lon qilish va xatolar ustida ishlash; o‘qituvchi eng yaxshi bajarilgan ishlarni namoyish qiladi; ko‘p yo‘l qo‘yilgan tipik xatolarni tahlil etadi va ular ustida ishlashni tashkillashtiradi; • nazorat ishida uchragan tipik xato va kamchiliklarni aniqlash hamda ularni kelgusida bartaraf etish yo‘llarini belgilash. 	<p>Amaliy mashq bajaradilar.</p> <p>Natijalarini taqdimot qiladilar.</p> <p>Bir-birlari bilan muhokama qiladilar.</p>	<p>Yakka tartibda ishlash.</p> <p>Kichik guruhlarda ishlash.</p> <p>Davra suhbat.</p>
Yakuniy	• uyga vazifa	Daftarga qayd etadilar.	Kichik guruhlarda ishlash.

Yuqorida ta’kidlanganidek, nazorat darslari o‘quvchilarning o‘zlashtirilgan bilimlarini xotirada uzoq vaqt saqlab qolishlariga yordam berishi

kerak. O'quvchilarga berilayotgan topshiriqlar hajmi va murakkablik darajasi ta'lim standarti hamda o'quv dasturiga mos va o'quvchilar uddalay oladigan bo'lishi lozim. O'qituvchining eng yaxshi bajarilgan ishlarni namoyish qilishi o'quvchilarning rag'batlantirish usullaridan biridir. Darsga bunday ijodiy yondashishlar o'quvchilarning nazorat ishlari paytida qo'rquv va hayajon hissini yo'qotib, aksincha, ularning qiziqishlarini oshiradi.

O'zlashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalarni amalda qo'llash darsi

O'quvchilarga dars berishning asosiy maqsadlaridan biri o'zlashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalarini amalda qo'llay olishga o'rgatishdir. O'quvchilar darsda olgan bilimlarini amalda qanday qo'llay oladilar? Biz o'qituvchilar buning uchun dars jarayonini qanday tashkil qilishimiz lozim? O'zlashtirilgan bilimlarni amalda qo'llash uchun asosiy e'tibor mashqlarga qaratiladi. O'qituvchi darsga tayyorgarlik ko'rish vaqtidayoq, ya'ni maqsadlarni belgilash paytida, mavzuga bog'liq qanday mashqlarni bajarish lozimligini e'tiborga olishi zarur. Mashqlarni bajarishda kichik guruhlarda ishlash, davra suhbat, individual mashqlar, muammoli topshiriqlar, tadqiqod, modelashtirish kabi metodlar yaxshi samara berishi mumkin. O'quvchilarning mashqlarni bajarishdagi kreativlik va improvizatsiya rag'batlantiriladi.

O'zlashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalarni amalda qo'llash darsining texnologik xaritasi

Dars bosqichlari	O'qituvchi faoliyati	O'quvchi faoliyati	Tavsiya etiladigan metodlar
Tayyorlov	Dars maqsadi, natijalarini belgilaydi, texnologik xarita tuzadi, ta'lim metodlarini, dars shaklini, baholash mezonlari va usullarini aniqlaydi, topshiriqlar tuzadi.		
Kirish	<ul style="list-style-type: none"> • tashkiliy qism (o'quvchilarni darsga psixologik tayyorlash va motivatsiya); • dars mavzusi va maqsadini e'lon qilish; amaliy ko'nikmalarni egalash uchun zarur bo'ladigan bilimlarni, nazariy materiallarni qaytarish. 	Daftarga qayd etadilar.	<p>Og'zaki.</p> <p>Aqliy hujum.</p> <p>Kichik guruhlarda ishlash.</p>

Asosiy	<ul style="list-style-type: none"> • nazariy bilimlarni standart yuziyatlarda qo'llash orqali dastlabki ko'nikmani shakllantirish va mustahkamlash; • bilim va ko'nikmalarni o'zgargan sharoitlarda qo'llash mashqlarini bajarish; • bilim va ko'nikmalarni ijodiy qo'llash; • o'zlashtirilgan ko'nikma asosida malakani shakllantiruvchi mashqlarni bajarish. 	Amaliy mashq bajaradilar. Berilgan topshiriq bo'yicha ijodiy ish bajaradilar.	Yakka tartibda ishlash. Kichik guruhlarda ishlash. Davra suhbatlari.
Yakuniy	<ul style="list-style-type: none"> • darsning o'quv maqsadlariga erishilganini, ya'ni o'zlashtirilgan yangi bilim va ko'nikmalarni baholash; • darsga yakun yasash va uyga vazifa berish. 	Natijalarni taqdimot qiladilar. Daftarga qayd etadilar.	Kichik guruhlarda ishlash.

Mashqlarni bajarish paytida o'quvchilarga muammo qo'yish jarayonida va javob qidirishda qiziqish uyg'otish, bevosita ishtirokchilarga aylanishi hamda amaliy mashqlarni bajarish paytida mustaqil va ijodiy fikrlashlari aniq bir tizim asosida bilim olishni ta'minlaydi. O'quvchilar o'zlarining taxminlarini tekshirishni va boshqa fikr-mulohazalarni tasdiqlashni, turli xil axborotlarni mantiqiy tahlil qilishni o'rganadilar.

Takrorlash va umumlashtirish darsi

Biz o'tgan mashg'ulotimizda takrorlash darsi haqida so'z yuritgan edik. Xo'sh, takrorlash darsi bilan takrorlash va umumlashtirish darsining o'rtasida qanday farq bor. Farqi shundaki, takrorlash darsida o'quvchilar oldingi dars mashg'ulotlarida o'zlashtirgan bilim va ko'nikmalarini qayta takrorlaydilar va ularni mustahkamlaydilar. Takrorlash va umumlashtirish darslarida esa o'quv dasturida ko'rsatilgan bir bob yoki bo'lim bo'yicha takrorlash amalga oshiriladi. Ushbu darslarda yo'naltiruvchi matnlar bilan ishlash yuqori samaradorlikni ta'minlaydi. Har bir ta'lim oluvchi to'ldirgan individual natijalar kartochkasini, guruh o'z ishini bajarganidan so'ng o'rganib chiqiladi. Individual natijalar kartochkasi:

- bizga har bir ta'lim oluvchining ishini baholash imkonini beradi;
- uning asosiy mahoratini rivojlanishini ko'rsatadi;
- bittadan ko'p javobga ega savollarni o'z ichiga olishi mumkin. Bu ta'lim oluvchilarni o'z fikr-mulohazalarini aytishga va o'rgatishga, shuningdek, o'rganan narsalarini idrok qilishga rag'batlantiradi;

• vazifani bajarish paytida, har bir ta'lim oluvchi nimalarga javob berishi lozimligini tushunish imkoniyatini beradi.

Takrorlash va umumlashtirish darsining tuzilmasi:

- tashkiliy qism;
- o'tilgan mavzu yoki mavzular turkumining ahamiyati, darsning maqsadi va rejasining o'qituvchi tomonidan bayon etilishi;
- o'quvchilar tomonidan yakka tartibda va kichik guruhlarda jamoa bo'lib takrorlashga oid hamda umumlashtiruvchi xarakterga ega bo'lgan yozma va og'zaki topshiriqlarning bajarilishi;
- bajarilgan topshiriqlarni baholash va xatolar ustida ishlash;
- dars o'quv maqsadlariga erishilganlikni, ya'ni o'zlashtirilgan yangi bilim va ko'nikmalarni baholash;
- darsga yakun yasash va uyga vazifa berish.

Takrorlash va umumlashtirish darsining texnologik xaritasi

Dars bosqichlari	O'qituvchi faoliyati	O'quvchi faoliyati	Tavsiya etiladigan metodlar
Tayyorlov	Dars maqsadi, natijalarini belgilaydi, texnologik xarita tuzadi, ta'lim metodlarini, dars shaklini, baholash mezonlari va usullarini aniqlaydi, topshiriqlar tuzadi.		
Kirish	<ul style="list-style-type: none"> • tashkiliy qism; • o'tilgan mavzu yoki mavzular turkumining ahamiyati; darsning maqsadi va rejasining o'qituvchi tomonidan bayon etilishi. 	Daftarga qayd etadilar.	Og'zaki. Aqliy hujum. Kichik guruhlarda ishlash.
Assiy	<ul style="list-style-type: none"> • o'quvchilar tomonidan yakka tartibda va kichik guruhlarda jamoa bo'lib takrorlashga oid hamda umumlashtiruvchi xarakterga ega bo'lgan yozma va og'zaki topshiriqlarning bajarilishi; 	Amaliy mashq bajaradilar.	Yakka tartibda ishlash.

	<ul style="list-style-type: none"> • bajarilgan topshiriqlarni baholash va xatolar ustida ishlash. 	Berilgan topshiriq bo'yicha ijodiy ish bajaradilar. Bajariigan topshiriqlarni baholash va xatolar ustida ishlaydilar.	Yo'naltiruvchi matnlar bilan ishlash. Kichik guruhlarda ishlash. Davra suhbatlari.
Yakuniy	<ul style="list-style-type: none"> • darsning o'quv maqsadlariga erishilganini, ya'ni o'zlashtirilgan yangi bilim va ko'nikmalarni baholash; • darsga yakun yasash va uyga vazifa berish. 	Natijalarini taqdimot qiladilar. Daftarga qayd etadilar.	Kichik guruhlarda ishlash.

O'quvchilarning takrorlash va umumlashtirish darslarida kichik guruhda ishlash paytida guruhning samaradorligi nafaqat vazifani amalga oshiruvchi sifatida qiziqtiradi (obyektiv samaradorlik), balki a'zolarini rivojlanishi ham muhim ahamiyatga ega (subyektiv samaradorlik). Bu holda, ko'pincha, kichik guruh vazifani bajarganligi ham muhim emas, buni muhokama yoki himoya paytida birgalikda qilish mumkin. Muhimi, vazifani bajarish paytida qanday usullardan foydalanilgan, guruh qanday axborotlarni ishlatgan va bunda hamkorlar qay darajada qatnashganligidir.

Yakun yasashda olingan ma'lumotlar va bilimlar hamda guruhda ishlash samaradorligi to'g'risida tushuncha paydo bo'lishi ham e'tiborga olinishi kerak. Fikr-mulohazalar natijalar varaqasiga yozib boriladi.

Ish tugagandan so'ng, o'quvchilar bilan ular qanday yangi mahoratga ega bo'lganliklari, ish bo'yicha qanday natijalar olganliklarini muhokama qiling. O'quvchilar tajriba orttirgan sari, ko'proq, yana nimalarni o'rganishlari kerakligi to'g'risida emas, balki o'rgangan narsalari to'g'risida gapira boshlaydilar.

Guruhni barcha a'zolarining yangi qarorlari va mulohazalari qayd etib o'tiladi. Har bir taklifni yetarlicha muhokama qiling. Agar u ijodiy (nostandart) bo'lsa, unga erishish uchun zarur bo'lgan barcha mahoratlarni sanab o'tiladi.

Aralash maqsadli (ikkitadan ko'p didaktik maqsadga ega) dars.

O'rta umumiy ta'lim maktablarida o'qitishning asosiy vazifasi hozirgi zamon jamiyati har bir a'zosining mehnat faoliyati va kundalik hayoti uchun zarur bo'lgan bilimlarni berishdan iboratdir. Har bir fanni o'rganish va bilim olishni davom ettirish uchun yetarli bo'ladigan bilim va ko'nikmalar tizimini

o'quvchilarning mustahkam va ongli egallashlarini ta'minlashdan iborat. Dars jarayonida ikki va undan ortiq hamda bir necha yo'nalishli didaktik maqsadlarni qo'yilishi – aralash darslar deyiladi. Aralash darslarda ta'lim va tarbiyaviy vazifalarning kompleks tarzda hal etilishi, o'quvchilarda bilim va ko'nikmalarni uzluksiz bo'lishini ta'minlaydi.

Aralash maqsadli (ikkitadan ko'p didaktik maqsadga ega) dars tuzilmasi:

- tashkiliy qism;
- uyga vazifani tekshirish, darsning o'quv maqsadlarini belgilash;
- o'quvchilarni yangi materialni o'zlashtirishga tayyorlash, yangi bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishning ahamiyatini tushuntirish hamda ularni o'zlashtirishga qiziqish uyg'otish (motivatsiya);
 - yangi materialni turli (noan'anaviy) usullar asosida bayon etish;
 - darsda o'tilgan yangi va u bilan bog'liq avval o'tilgan materiallarni mustahkamlash;
 - bilim va ko'nikmalarni umumlashtirish, avval olingan hamda shakllangan bilim va ko'nikmalar bilan bog'lash;
 - darsning o'quv maqsadlariga erishilganlikni, ya'ni o'zlashtirilgan yangi bilim va ko'nikmalarni baholash;
 - darsga yakun yasash va uyga vazifa berish;
 - o'quvchilarni keyingi mavzuga tayyorlash (doim emas).

Aralash maqsadli (ikkitadan ko'p didaktik maqsadga ega) darsning texnologik xaritasi

Dars bosqichlari	O'qituvchi faoliyati	O'quvchi faoliyati	Tavsiya etiladigan metodlar
Tayyorlov	Dars maqsadi, natijalarini belgilaydi, texnologik xarita tuzadi, ta'lim metodlarini, dars shaklini, baholash mezonlari va usullarini aniqlaydi, topshiriqlar tuzadi.		
Kirish	<ul style="list-style-type: none"> • tashkiliy qism; • uyga vazifani tekshirish, darsning o'quv maqsadlarini belgilash; • o'quvchilarni yangi materialni o'zlashtirishga tayyorlash, yangi bilim va ko'nik- 	Daftarga qayd etadilar.	Og'zaki. Aqliy hujum. Kichik

	malarni o'zlashtirishning ahamiyatini tushuntirish hamda ularni o'zlashtirishga qiziqish uyg'otish (motivatsiya).		guruhlarda ishlash.
Asosiy	<ul style="list-style-type: none"> • yangi materialni turli (noan'anaviy) usullar asosida bayon etish; • darsda o'tilgan yangi va u bilan bog'liq avval o'tilgan materiallarni mustahkamlash; • bilim va ko'nikmalarni umumlashtirish va avval olingan hamda shakllangan bilim va ko'nikmalar bilan bog'lash. 	Amaliy mashq bajaradilar. Berilgan topshiriq bo'yicha ijodiy ish bajaradilar. Bajarilgan topshiriqlar ustida ishlaydilar.	Yakka tartibda ishlash. Kichik guruhlarda ishlash. Davra suhbatlari.
Yakuniy	<ul style="list-style-type: none"> • darsning o'quv maqsadlariga erishilganlikni, ya'ni o'zlashtirilgan yangi bilim va ko'nikmalarni baholash; • darsga yakun yasash va uyga vazifa berish; o'quvchilarni keyingi mavzuga tayyorlash (doim emas). 	Natijalarni taqdimot qiladilar. Daftarga qayd etadilar.	Kichik guruhlarda ishlash.

Ta'limning ko'rgazmali vositalardan foydalanib, og'zaki mashq bajarish, dars samaradorligini oshirish hamda o'quvchining bilim va qobiliyatlarini rivojlantirishning muhim shartlaridan biridir. Og'zaki mashqlarda keng darajada va qisqa vaqt ichida o'quvchilarning faol ishtirok etishiga erishish kerak. Bu albatta, o'rinli o'tkazilsa, o'quv jarayonini faollashtiribgina qolmay, shu bilan birga o'quvchilarda ongli va mustahkam bilim, malaka va ko'nikmalarni hosil qilish manbai bo'ladi.

Ma'lumki, «Ta'lim to'g'risida»gi Qonunda, «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»da ta'limning uzluksizligi, uning mutlaqo yangi mazmuni, nufuzini oshirishga, jamiyat taraqqiyotida tutgan o'rniga yuksak baho berilgan. Zamonaviy ta'lim markazida shaxs turadi, unga ta'sir etuvchi, zaruriy fazilatlarini shakllantiruvchi bo'lib, o'qituvchi timsoli mujassamlashgan. Barkamol, mustaqil fikrlovchi shaxs esa ijtimoiy hayotimizni farovon qiluvchi, rivojlanishini shakllantiruvchi qudratli kuch sifatida namoyon bo'ladi. Xoh shaharda, xoh qishloqda bo'lishdan qat'iy nazar bilim egalari ehtiyoj katta.

Birinchi Prezidentimiz I.A. Karimov o'z asarlarida yoshlarga, o'quvchilarga yuksak ishonch bildirib, ularni barkamol avlod deb yuksak qadrlaydilar.

Zero, yoshlar kelajagi buyuk O'zbekistonimizning rivojiga qudratli kuch sifatida muhim hissa qo'shsalar, murod hosil bo'lgan bo'lur edi.

XULOSA

«Ta'lim to'g'risida»gi Qonun, «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» ta'lim sohasida olib borilayotgan ishlarning mazmuni va istiqbolini belgilab berdi. Bular asosiga Davlat ta'lim standarti, dasturlar va darsliklarning yangi avlodlari yaratildi. Ta'limda rivojlangan davlatlar tajribalaridan foydalanilmoqda. Ta'limni interfaol usullar asosida tashkil etishga oid tajribalar to'planmoqda.

Jamiyat va ilm-fan tinimsiz taraqqiy etaveradi. Yangiliklar yaratilaveradi. Yangiliklarni ta'lim jarayoniga olib kirish va joriy etish bugungi kun o'qituvchisining vasifasidir. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar ta'lim jarayonining ta'sirchanligini oshiradi, o'quvchilarning mustaqil fikrlash jarayonini shakllantiradi, o'quvchilarda bilimga ishtiyoq va qiziqishni yuksaltiradi, bilimlarni mustahkam o'zlashtirish, ulardan amaliyotda erkin foydalanish ko'nikma va malakalarini shakllantiradi.

Insonning shakllanishi va ma'naviy yuksalishida boshlang'ich ta'limning o'rni beqiyosdir. Barcha bilim va tajribalar boshlang'ich ta'lim orqali shakllanadi. Shuning uchun ham birinchi sinfdanoq har bir o'qituvchi interfaol metodlarni darsda qo'llashga alohida e'tibor qaratmog'i joizdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov I.A. «Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori». –T., 1997.
2. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi». –T., 1997.
3. G'aniyeva T. Boshlang'ich sinflarda yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish. –Samarqand, 2008.
4. Grigoryans A.G. Atrofimizdagi olam. 1-2 sinf uchun. 2-nashr. –T.: «O'qituvchi», 1998.
5. Grigoryans A.G., Bolskaya Y.M. Tabiatshunoslik. 3-4-sinflar uchun. –T.: «O'qituvchi», 1997.
6. Tolipov O., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. –T.: «Fan», 2006.
7. Jurayev P., Turg'unov S. Ta'lim menejmenti. –T.: «Vorish-Nashriyot», 2006.
8. «Boshlang'ich ta'lim» jurnali. 2009-y, 5- son.
9. «Maktab va hayot» jurnali. 2001-y, 3-4; 2005-y, 1-son.
10. www.zivonet.uz
11. www.kitob.uz

S. ZOHIDOVA

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA
INTERFAOL TA'LIM
STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH**

Toshkent – «Fan va texnologiya» – 2016

Muharrir:	M.Hayitova
Tex. muharrir:	M.Holmuhamedov
Musavvir:	D.Azizov
Musahhih:	N.Hasanova
Kompyuterda sahifalovchi:	N.Raxmatullayeva

E-mail: tipografiyaent@mail.ru Tel: 245-57-63, 245-61-61.

Nashr.lits. AIN№149, 14.08.09. Bosishga ruxsat etildi: 18.11.2016.

Bichimi 60x84 ¹/₁₆. «Timez Uz» garniturası. Ofset bosma usulida bosildi.

Shartli bosma tabog'i 3,0. Nashriyot bosma tabog'i 3,25.

Tiraji 500. Buyurtma №227.

**«Fan va texnologiyalar Markazining
bosmaxonasi» da chop etildi.**

100066, Toshkent sh., Olmazor ko'chasi, 171-uy.

TILAN VA
TEKNOLOGIYALAR

ISBN 978-9943-11-335-0

9 789943 113350